

S 810 (56) K34/82

H.M. Mohlabe.

b
1/66*

Makgotl a go sekisa melato.

16

Makgotla le ba Makgotla.

K34/82

1

Kgosi Mohumagadi Marebole. Maina a makgotla a ka mosate a go sekisa melato ke ana: Ntshabjane Mohlabe, Makgwapeng ke mogolo wa Ntshabjane ke yêna kgosi ka gobane Maphuphê mogatsa Marebole o ile gohwa ke moka ba bea yêna Makgwapeng gore a lele Mohumagadi. Makgwapeng le Ntshabjane ke bana ba kgoro ka baka la gore ke bana ba Morena Mphuphê ke banu ba mosadi yo Mamorei ngwana Morei. Ka lebaka le we ba ga Mohlabe e be ba noba babedi.

Gona le lekgotla kgorong ya ga Masumu, ba we maina a bona elego, Matsoboloko Masumu, Mathole Masumu, Patsi Masumu, Pedi Masumu, Lacket Masumu, Mabatla as-ôkôma, Mabuwakanye Maseôkôma, Moketselo Maseôkôma. Kgosi ya bona ke Mamogagare. Ke lona lebaka le we go busa Mohumagadi Marebole kgosana e be e noba Masumu fêla. Gona le dikgoro tse dingwe tse pedi ke tsena Pôpêla le Masete ba we le bona elego beng ba naga e. Kgôrô ya ga Pôpêla bagolo ba yêna ba tsena lekgotleng la Masumu. Bagolo ba kgôrô ya ga Popela ke ba Mokwase le Segokgomele. Bagolo ba kgoro ya ga Masete ke Butswana le Mogôsi, bjalo bana ba ga Masete ba tsena lekgotleng la ka mosate. Ke gore Masete ke motseta waka mosate, Pôpêla ke makgolo wa dikgosi, Masumu ke kgosana ka baka la gore o na le lesaba le gona ke mogolo wa Mohlabe.

3

Gona le maina a bakgomana ba we ba ilego ba ngwadiwa lekgotleng la ga Masumu ba e elego Mabatla Maseôkôma, Mabuwakanye Maseôkôma, le Moketselo Maseôkôma. Batho bana e sale batho ba ga Masumu ba no aroga, kudu e nyakiloba ba ga Masete ka gobane Mmago bona Makeswele o ile a dula le monna wa ga Masete bare ke Masefane. O ile a dula naê ka baka la gore monna wa gagwe o ile a hwa ntšeng ya Matshipi, bjalo kgorong ya ga Masumu gwa hloka yo a ka dulago naê.

Makeswele le Masefane ke ge ba bêlêga bana bana ba ngodilwego ka godinau. Matswale wa gagwe wa monna a seke a fêla a eya a bona bana go ba babja, le tsa goja tsa gagwe a sa ji. Ba fêla bare ke moratha buswa bja gagwe.

Ke moka ke ge a bona ga botse gore ba bogadi a banthate ba nkôma ka makômô. Ke ge anapa are nna ke nna Makeswele Kgutlelle Molepjaadi, nne ke nna Maseôkôma sa moratha, ke moka bana ba gagwe ya napa ya ba ba ga Maseôkôma. Ke gore ke kgôrô ya ga Masumu, ke yôna kgoro ya boraro.

4 Kgôrô e kgolo ke ya ga Masumu o latêla ke Pôpêla ka morego ke Masete. Ge ba le lekgotleng, motho o a fihla a dumedisa, Masete o tsea maduma o a fa Pôpêla a fetetse ga Masumu, Masumu a fa Ntshobjane, ge Makwapeng a le gôna ke moka o a fa yêna ke moka o a isa ga Mohumagadi ka lapeng.

Bogolo bja bona, Makwapeng ke yo mogolo mo we m-kgotleng, o latêla ke moratho Ntshobjane, a latêla ke Mamogagare, a latêla ke Matsoboloko Masumu, a latêla ke Mathole Masumu, a latêla ke Jacket Masumu, a latêla ke Mpedi Masumu, a latêla ke Patsi Masumu, a latêla ke Mabatla Maseôkôma, a latêla ke Mabuwanye Maseôkôma, a latêla ke Mokwaso Pôpêla, a latêla ke Segokgomele Pôpêla. a latêla ke Butswana Masete, a latêla ke Mogosi Masete ke moka ke yêna molata wa bôna.

5 Makgotla ana gona le letsatsi le we ba swanetsego gore ba kôpane mosate tsatsi la melato. Ga gona molato o ka ya go wa tsena kantle le Masumu ke yêna a swanetsego go sekisa molato pele bjalo ore ko wa o mosita a kgone a o fitisa. Ka lona letsatsi le we kgosi o swanetse go motsa letsatsi le we a swanetsego gotla le ba lekgotla, ke yêna Masumu a tsibisago lekgotla la gagwe, gore ditaba tsela dirisitago mona ditlaba kgorong ka tsatsi le gore. Yo mongwe le yo mongwe o a tseba gore melato e sekiwi e sale ka motswanyana, mosegare melato a e sekiwi ka baka la gore ba bangwe baka foflisa seêrêla. Ba gakantsha lekgotla go seka melato.

Lekgotla lena le swanetse gore lebe lekgotleng ka mehla, bjalo ka gobane diêta pele ga ditsibji, motho a ka hlokgala lekgotleng ka baka la bolwetsi, goba leêto fêla mabapi le leêto o swanetse go tsibisa gore le seke la makala ge le sa mpona lekgotleng ke tla ba le leêto, ke êtêla bokête.

Ge motho a ka fodula kantle le selo sewe se moswerego, gona mo we lekgotla le swanetse go nyaka go tseba gore molato keng, ge o saka wa ba gôna lekgotleng, fêla a ka se ke a fo homola o swanetse go bolêla lebaka le we la go moswara. Ge a kaba o bolêla gore ebe ke nwele, ba tla motsa gore o seke wa tsoga wa boeletse

6 le rena gonwa re a gonyaka, re re ka morago ga mo melato e fedile yaba gôna re tsamago re enwa.

Bjalo ka Patsi Masumu leina le a se la gagwe, mong leina la gagwe le gôna bjalo e dioba ke batho ba kgale ba le lebetse ka baka la gore go ile gwa gola leina la Patsi. Mokgalabje yo wa ga Masumu go kwagala gore mohlang gona le bjalwa e be a sae lekgotleng. O be a sa sale a dutsi ka gae, e be e re kowa ba swere tsela ke moka a gome a re go bôna ke lebetse patsi yaka, ke moka ke gomê, a boele ka gae. Ke moka o napa a dula. Ge ba boya ba mutsisa gore molato keng o saka wa ba gôna lekgotleng ore, go bona, ke baka la patsi bjalo ge kere ke a lelatôla, ka hwetsana gore le ntshile, ka bona gore mosepele wa go sepela o e nosi wa baba, ka goma, ke moka a no fêla e dira bjalo mohlang wa bjalwa.

7 Baile ba sitwa go montsha lekgotleng ka baka la gore bokgomane bjo o tswaletswe, mafelô ba bôna gore a ka laya butsi, lekgotla la re go yêna wa bôna kôma e loma beng ba yôna, lehono re go nyaka pudi tse pedi, gore yo mongwe wa lekgotla ge a ka dira mokgwa o, le yêna a tsebe gore o tla teiwa ka yôna kgati e. Ge molato o ile wa palla lekgotleng la kgosana, kgosane e swanetse go fitisa molato o e lekgotleng la mosate. Ke gore kgosana e tloga le mamudi ke moka a ya nae mosate, a fihla a bega kgosi gore ke tlisitse motho yo mo, o fapane le mokete bjalo, ra bona gore mokete o na lephôso, bjalo monna are nna a ke pone phôso. Ke moka kgosi o tla ba botsa gore ka tsatsi la gore le swanetse gore letle, ke moka kgosana e tla botsa motho wa yôna are morena ore ka tsatsi la gore o swanetse gore o be mo, o seke wa lebele go botsa ba geno ga môngôle dihlatse tsa gago. Ke moka kgosana e bula difate e a tloga.

8 Makgotla a sekisa melato e fe le ya bafe. Melato ka moka ge motho a thomile a dira molato, ba swanetse gore bare pele ga gore molato o e lekgotleng, ba o bolêle ka gae, molato o we ba ka sekego ba o bolêle ka gae, ke molato wa polaô, o we molato o swanetse gore o bigiwa kgosaneng, kgosana le yôna e tla o fitisetsa go kgosi, yaba yêna e ka sekisago molato wa mohuta o we. Melato e we e sekisago ke lekgotla ke ena: Polao, boloi, hlalano, madi, mesela, madisi, Mabele le polayano ya dikgomo, Gohlaga, Mpa, dihlapô, go utswa, go ntsha mpa, manyalo, mmei wa letsatsi Mogamaka le Mokhudi le Ditloo-marapô.

Melato ya ditshela, ke go tiana ga bahlankana mrdisong,

go tshipana ga mathumasa merogong, go lwa ga ba banyana le maroga.

Molato wa polaô, o na ke molato o mogolo, o we o swanetsego go isiwa mosate bjalo ka molato wa monna wa ga Masate le Pudi ya Motse Moraba, monna wa ga Masate leina la gagwe ka Molamo-moso. Mosadi wa Molamo-moso o ile a dira bjälwa bja go thethisa tshemo ka molapong. Mehlare ya ka molapong ke e metelele kudu le gôna e batagane dinhla tsa tsôna dikgomagane, bjalo ge motho a rêma dinyaka hlôkômêlô. Pele ge ba sesu ba nwa e be ba ripa ka hlôkômêlô.

9

Lebaka la go nwa bjälwa la fihla ke moka letsema li kgobakanêla pitsa ya bjälwa, ba bohweetsana bjälwa bja mphôgô ba bonwa le bjone bja banwa. Lebaka la go boêla go thetha la fihla, ba boêla go thetha. Ge motho a nwele mahlo a gagwe ge a lebella selo o nohwetsana gore se a sepela goba go môna.

Masete o be a ripa sehlare ka kgakala, a sa bone le gore ka fase gona le batho, e rile ge sehlare sethetha se nyake go wa yaba gôna a le mogago gore ka fase gona le batho, a hlaba mokgosi wa gore tshabang, yo mongwe o ile a tshabêla nneteng, yo mongwe o ile ke a tshaba a tshabêla ka mola sehlare seyago ka ntshe, yaba sehlare se theugile sa fihla sa tshekga Mokgouta morwa Pudiamotse ke moka sa molaya.

10

Modirô wa letsema wa fêla ba rwala motho wa batho ba we ba moisa ga gae. Moraba ke motho wa kgôro ya ga Moraba a kitima a bega kgosi ya gagwe taba e, ba ga Moraba gamôgô le kgosi ya gagwe bôna ba fihla mosate ga Mohlabe ba fihla ba bolêla ditaba tse, bjalo Mohlabe a bitsa ngwana wa gagwe a mutsisa X ditaba tse. Masete a ka a seka molato o ile a etumêla, are fêla a ka dira ka kgole, ke moka kgosi ya re go Moraba molato ke a o bôna boêla gae, Moraba a boêla gae le batho ba gagwe.

Mohlabe a botsa Masete gore wa o bôna gore molato o ke o mogolo, molato wa motho o lefa ke lesome la dikgomo le kgomo tse pedi, o swanetse go rapêla molato o, Masete a ntsha dikgomo tse hlano a roma sebaka se go rapêla, Moraba a fetola ka gore o swanetse go ntsha dikgomo tse hlano gape. Masete a tsama a kôlota a lefa taba e, ekabe ile ya tsosa moferefere wa ntwá, ka go bane molaô wa sesotho le ge motho o sa molaya ka kgole o swanetse go fo lefa.

Molato wa hlaga, e a ila gore e tshubiwe, fêla ge o ka tshuba ya seke ya ya tshubêla batho gôna a gona taba. Go be gona le

monna yo mongwe wa motsumi wa ga Magomane bare ke Dimpampa. O be a f⁵
11 tsôma a le nosi, a noya a bolaya diphôôfôlô a boya gae. K34/82

Ka tsatsi le lengwe a tswa letsolo, a fihla a gotsa mollô, a faga tsa goja tsa gagwe a ja, ke moka a tswa letsolo la go tsama a tsoma. Felo fala a gotsitsego mollo ke moka ke mosasa, o ile a sa ile gotsoma a hwetsana gore sesa se sengwe se neeletsitse le foka, le foka le swele ka mokgwa o leka kgônago.

Monna a ka a êla hlôkô taba e, a dula a rôbala, ka moswana a tsogêla go tsoma, kganthe hlaga e fihlile gae, e dirile kotse e kgolo. Metse ya go swa gamôgô le dipudi kena, motse wa ga Masumu, wa ga Pôpêla, waga Mongale, waga Sokane, wa ga Saai, waga Mohôpe le wa gagwe Magomane.

11-12 Hlaga e we e ile ya dira kotse gagolo, ka gobane dipudi diile tsa fêla, gamôgô le mabêlê, ge ele mengwakô yôna ga elelwe ka gobane a se bophelo bja motho e be baka no rêma diphate ba goma ba aga, bjalo dipudi le mabêlê ke sehlogo se segolo kudu. Kgosi ya ntsha masogana gore sepelang le late hlaga ka mo e tswago, ba sogana ba lata hlaga, ba ya ba hwetsana monna yo we wa ga Magomane, ba mutsisa gore ekaba hlaga go tshubile mang, monna a se ke a seka are, dikgosi, ke be ka gotsa mollô, bjalo ka kgokêla ka mathekô, ke ile ge ke boya mo we ka goba keile ka hwetsana le foka le swele, ka thôma go makala, ga lehono e be ke swanetse go boêla gae.

Ba mohlalosetsa gore hlaga ya ggago e dirile kotse e kgolo kowe gae, metse, masaka le dithiba tsa mabêlê diswele gamôgô le motse wa gago. Monna ditsêbê tsa êma lehlêgo. Ge motho a ile a dira kotse ya mohuta o, ba fêla bare ke kotse, o tla lefêla mang a sia mang, bana ba gopola polêlô e we, ke moka ba swara monna ba molaya ba lahlêla ka moleteng wa thakadu ba tloga, ba fihla mosate ba bega gore re mohwetsane bjalo re bolaile, kgosi yare molato a o yo, ditaba tsa fêla ditla mowe.

12/13 Polaô nama ya betwa e abegwa, motho a ka bolaya motho, ke moka beng ba ngwana ba fohomola, kgosi a ka seke a tsenêla taba e we. Kudu taba ena e dirêga ge ele bana ba motho, bjalo ka Khasane Malesa o ile a bolaya moratho wa gagwe Ntekwane, bana bana ke bana ba Phupu Malesa.

Khasane o be ana le mosadi, moratho e sale kgope, bjalo moratho a dula a tswenya mogolwane, tsatsi le lengwe le le lengwe ge ba nwele bjälwa, ke moka Ntekwane o fêla a elwa le mogolwane, mogolwane

10 a tshaba a tsama a rōbala le metse gamōgō le mosadi wa gagwe. Ka tsatsi le lengwe a dira bjalo, mogolwane e tia moratho ka sebolai ka gare ga rōhōgo, ke moka moratho a babja ka morago a hwa. Monna le mosadi ba bōna gore ge re ke isa ditaba kgorong go ka seke gwaloka ka gobane ba kae, ba bolaya ngwana, bjalo go kaone gore re fo homola ka nnete ba ile ba fo homola, magosi a baka ba kgona go tsenela taba e we, ka baka la gore a baka ba bigiwa.

13/14 Molato wa mohuta o wa polaō kgosana a e ahlole, e no o tsea ke moka a aisa mosate, ke kgosi yo we a swanetsego go ahlola.

Boloi, ke taba e ngwe e kgolo e we kgosana e ka no butsisago, empa a ka seke a difetsa. Ge motho a ile a loya e mongwe, bogologolo e be ba bolaya, bjalo ka Mohumagadi Mamoko ke ngwana Pōpēla o ile a loya motho ke moka ba molaya. Ba bangwe ba ile ba moseba gore, ka tsatsi la gore ba tlilo go bolaya, mosadi are mol to a o gōna, a seke a tshaba a fo dula. Lebaka la fihla la gore motho a bolaiwe.

Bare go mohumagadi o tsebe gore o swanetse gore o bolaiwe ka baka la boloi ba gago. E be ba setse ba tsobitsa Magukala, ba fihlile, bare go mohumagadi sepela o hlapa, ke moka a fihla nokeng a hlapa, a boya ba me akanya meriri wa gagwe, a hlōmēla dilo tsa go kgobisa mokamō wa gagwe, apara dikobo tsa gagwe tse bogosi, a tswara ntepa e ntswa le thehō. Bare go yēna o swanetse go sepela a yo tswa ka mafōrō, a dira bjalo, bare go yēna a gome a goma. Mosadi a raga thetō

14/15 le ntepa ka mokgwa o a ka kgonago, a fihla a kwatama pele ga banna a losa, bare morena. Mo we banna ba ba ntsi mahlo a bōna a tletse megōkō, yaba banna ba magakala ba tlēma mohumagadi ka thapō ke moka ahwa.

B Boloi bja ge go fihlile makgowa mo nageng e, molaō wa makgowa wa fihla gore motho yo we a bolaiwego motho/swanetse gore le motlise go rena, ge ele ditaba tsa go bolaya motho ka dithuri tsa swiriri le swanetse go ba lifisa. Go tloga mo we ge motho a ile a loya motho, o swanetse go lefa ka lesome la dikgomo le kgomo tse pedi.

Motho wa pele yo we a go loya ganamo molaō wa sekgowa o tsene ke Mageketla Mabakane. Baya dingakeng, bjalo dingaka tsa ya tsa motia, bjalo ka ge molaō wa sesotho ele gobolaya. Ba rēra gore motho yo o tla fetsa lesāba, bokaone e se gore a rakiwe mo nageng ena, ke moka bare go moloi o swanetse go tloga mona nageng ena.

8 10 16 Naka la tlou ke pheko le marumu a thibêla ke lona. Mokgalabje yo we a ntsha naka la tlou, a rapêla molato wa gagwe wa boloi, ba ile ba a mogêla thapêlo ya gagwe molato wa fêla

Mokgalabje yo go kwagala gore o be a loile ka kgorong ya mosate, ngwanana yo we a go montsha ke Ditshila. Mosadi yo ba ile ba mophôphêla, a nyadiwa ka dipudi tsa kgôrô. Bakeng sa gore ba no motsea fêla, a baka ba motsea fêla, kganthe mola a ntshe dikgomo e be ba ka seke ba mofa dikgomo tse dingwe.

Motho ge a ile a loya o swanetse go ntsha lesome la dikgomo le kgomo tse pedi. Ge a sena dikgomo o swanetse go kwatamisa letolo, mamundi a gana letolo gôna moloi o swanetse go tsama a bapatsa ngwana wa gagwe.

Bjalo ka Mpja Mabakane ke ngwana Saai o tsere ke бага Mabakane. Mosadi yo o ile a loya ngwana wa Mamokhadi ngwana Masete, yo we a tsere-go ke бага Mokgahla. Ba ile ba tswa ba le kgorong ya mosate.

17 Ge motho a yo thôma motho, motho wa gagwe, ore go hwa ke moka a tsama a kwella, bjalo ke moka ditaola tsa ntsha motho yo we elego moloi. Ge a goma o swanetse gora ba motse kamoka gore e be kere a re tsameng re e kwa lehu la ngwana waka. Mamundi o swanetse go ntsha sa go ya ngakeng, ke moka ba tswe, ditaola ge tso tia yo mongwe wa motse, bjalo ge ba fihla gae ba bolêla taba e.

Mothomiwa ge a belaêla o swanetse go tsibisa ba gabo gore ka mono nna banthômile boloi, bjalo ba gabo ba gabo ba swanetse go motsa gore ge eke ke nnete, o swanetse go re botsa. Ge a gana gore taba e we a ke tsebe, ba swanetse go ya le moredi wa bôna bogadi, yo bolêla mabapi le go loiwa ga ngwana wa bôna, ba bo moloi le bôna ba tlilo kwa boloi bja ngwana wa bôna. Ditaba tse ba dibolêla ka l-peng la bo mamundi, bjalo batswadi ba bo mothomiwa ba tswanetse go ntsha tshetele ya go ya dingakeng.

18 17 Bjalo ke ditaba diswanetse go ya kgorong, ba yo tswa ba le gôna. Kgosana e tla ba tsea baya kgorong ya mosate a fihle a ba begêle ditaba tse, ke moka ba ba sekise, dikwe pele, ge ba ile ba butsisa mothomiwa gore wa phekga a dumêla, gôna kgosi e swanetse go ba tsela, a be e a ba a fe le tsebe ya kgosi.

Ditsebe tsa kgosi boloing bja Mpja e be ele Butswana Masete. Ge sedupe ele sedupe sa nnete, pele ga gore a ise batho ka methopô ya bôna, wa swanetse go bitsa ditsebe tsa gko

K34/82

8

kgosi e mee thekô, bjalo a kgone a bea ba laolwa kamadulô a bôna, bjalo ke moka a kgone a ba laola. Mona go laoleng ga bôna o swanetse go ba ntsha ka methopô ya bona bjalo a bolêle dikr tse we ba ditsebago. Ka morago ke moka o tia moloi.

19

Batho ba we ba kilego baya dingakeng ba bolêla gore ge ba fihlile ba dumedisa, ka morago ga go dumedisa ke moka ngaka e a tloga ya boêla ka gae, ge e tso boya e tswa e tswere motsoko, ke moka ya fihla ya tsolla motsoko kamoka ga bôna batla ba soba se atleng sa ngaka ba kgôga, le motho yo a sa kgôgego o swanetse go kgôga. Ka morago ga mowe ke moka ngaka e thôma go balaola go fihlela e tia moloi, ge e motia o swanetse go motsa mabaka, ge ngaka e bolêla nnete, ngaka ke moka e kgonne go laola, mo we moloi a sa kgonego go ganetsa ngaka. Ditsebe tsa kgosi ge ba tso boya ke yêna yo we a swanetsego go hlalosetsa lekgotla dipolêlô tsa ngaka.

Go ile gwa ba bjalo ka boloi bja Mpja, bjalo kgosi yare go ba ga Mabakane le na le molato mpja ya lena e tso tia ke ngaka. Bare re tso dikwa ka nosi re sa tsama re teya dikôta. Ka morago ba ntsha letôlo, bjalo ba ga Mokgahla bare ngwana w nôga ana nôgana a re morate. Ke ge ba ga Mabakane ba tsama ba bapatsa ngwana wa bôna, Tena Sekgoka a mogêla dilô tsa bôna, a ntsha lesome la dikgomo le kgomo tse pedi, ba di tsea ba ya lefa boloi ka tsôna, ke moka molato wa fêla. Moredi wa Mpja yo we leina la gagwe elego Mabakane a ya ga Sekgoka go apeêla boloi bja mmagwe.

20

Hlalanô, molato ona wa hlalano ke molato o we kgosana e ka o ahlolago, bjalo e ka nore ge mamundi a bala tse dingwe tse we bahladi ba sa ditsebego, yaba mamundi o tswela pele le pelaêlo, gona mo we kgosana e ka tse molatowa ya lekgotleng le legolo, ka gobane kgosana a ya fiwa molaô wa gotlêma motho.

Pele ga gore o ô ga kgosana ba swanetse go bolêla ka gae ga bo mothepa, ka gobane ge kgarebe e hladile, le ge mosogana yo we a goba a motsea, a kwa gore mosadi o kwane le mosogana yo mongwe, a ka seke a bolêla, yêna sa gagwe a ka noya bogweng gobôna ge eke, mothepa a ka seke a mohlôkômêla, a bône ga botse gore batho bala ba go motsa ba bolêla thereso. Le ga go le bjalo ga gona polêlô e we a ka e belêlago, o lebeletse fêla lentsu la gore tla o e kgopolêlê.

21

Mohlang o we, mona yo we a hladisago a fihlago a setsibisa ka lapeng la bo mothepa, ba tla motsa gore nyalang, ge ba nyetse ke gôna ba ka kgonago, ba bitsa mokgonyana wa pele ge mokgonyana yo

21 moswa a nyetse. Le yêna mokgonyana yo moswa ba swanetse go motsa gore, mohlang mong wa mosadi a e tla o swanetse gore o be gôna fêla re tla go botsa tsatsi le we re tla ba bitsago kalona, gore ba e kgojolêle, e tlare ge ba ntshitse mokgonyana wa kgale, ya ba gôna mosadi ebago wa mokgonyana yo moswa.

Mmaka pela o baka a e swere, se êma sena se ile sa bolêlwa ke monna wa ga Masete yo we a ilego a hladisa mosadi ga Mametsa leina la gagwe ke Mokêlê Masete la mosadi Mamarumu. Monna yo wa ga Masete e be ele segôle, a hwile le ihlo, bjalo a pisa basadi ba sa modumele. Ke ge bagabô ba tloga ba yo fihla ga Mametsa ba fihla ba losa Mamarumu, ke moka mothepa a duêla, ele gore mosadi yo o be a lositswe.

22 Ge ba kwane le mothepa, ba tloga ba ya ba botsa lesogana, lesogana la re go lukile, bjalo re swanetse go dira bjang bare go yêna mmaka pela o baka a e swere, are go bôna sepelang lo motshabisa, ke 22 moka ba ya ba motshabisa. Ge ba fihlile le mothepa gae ga bolesogana ke moka ba ya ba mouta ka ga kgaitsemi ya Mokêlê Makgapa yo we a tserego ke ba ga Lewele.

O tsebe ga botse gore mosadi o be a sa tsebe monna gore ke monna wa mohuta mong, o ile a no butsisisa fêla banna ba we ba moapisago gore motho yo mo bjang, bore go yêna ke mosogana yo motse, ore o kile a go bôna ka monyanya wa dikôma fa kgorong ya geno, ke yo moswana, yaba mowe ba bolêla thereso, fêla o be a hwile leihlo le lenfwe, mowe ba seke ba motsa. Mothepa ka mehla a nyake go lebana le monna, fêla e rile mohlang a we ba motshabisago, mosogana a fihla a dula a lebella thekô, a molebeletse ka leihlô la go bôna, mothepa le yêna a mogerula a mona ka mohlagareng a o tee, ka ga leihlo la go bôna, a bôna ga botse gore mosogana ke yo motse.

23 Molaô wa mothepa, ge a bôna mosogana yo we a molositsego o nyake gore a mone mahlong, wa khurupêla. Ba roma motho a ya ga Mametsa 23 go ba botsa gore ba nyakelle ka mono. Ba ga Mametsa ba tswa ba rwele melamo le mafumu, ba e tukiseditse ntwana, bjalo ba ga Masete bare a wa baga Makgolo dikgomo sedi, bare gobôna a re na taba le dikgomo tsa lena ngwana wa rena wa tseiwa, re nyaka ngwana wa rena gana lehono. Ba ga Masete ba bôna gore go thathafile, ba roma motho a kitima a ya a fihla mosate a bolêla ditaba tse mahlong a kgosi.

Kgosi a yaka ya roma ngwana e ile ya thakgoga, ka nosi, ya fihla ya dumedisana le ba ga Mametsa, bjalo ba ga Mametsa ba bea marumu a

8 10 bôna fase, ke moka ba thôma go dumedisa, ka mor go ga maduma ba butsisana maphelô, Ka morago ga fa we, ba thôma go anégêla kgosi se we ba tletsego sôna, morena a ba fetola ka gore ke a lekwa ba gesu fêla taba e kgolo le nyatsitse ka gobane ge ngwana wa ka a tile a le lebetse e be le swanetse go tla go mpotsa bjalo ke bône phôsô ya ngwana wa ka lehono nna ke nna mosemanyana. Ba ga Mametsa ba ile ba rapêla Mohumagadi Marebole, a ka a ba lifisa o ile a ba tswarela.

24 Ke moka ba tsena ditabeng tse we ba ditletsego.

Ba bolêla gore morena re fapana le bana ba gago, ba tlile ba utswitse ngwana we rena, ele gore ona le more a yago, taba ya bobedi o bile o nyetswe. Monna yo we a goba a motsea a mothomile e sale yo monyane.

Kgosi yare le a kwala mmatla se romo o sinye sa gagwe, Masete o itse o tla dikgona, a ke a dibônê, Masete tswela tswela re go bônê, beng ba ngwana ba fihlile. Masete a ntsha lesome la dikgomo le kgomo tse pedi, bare ka dikgomo re a dikwa bjalo a tsebe bo mammalane, gele dipudi ke lesome la dipudi le pudi tse hlano, le nku tse nne, a ntsha dilo tse we ka moka. Ba motsa bo mammalane gore diile tsa tswala manamane a mahlano, a goma a ntsha kgomo tse hlano, ka moka ge digahlane yaba lesome la dikgomo le kgomo tse disupago.

25 Ba ga Mametsa bare re dikwile, bjalo e be re kgopêla ngwana gore re tlogê naê, o tlatla a motsea ga botse ka gae, bare wa hanna ba ga Mametsa mmaka pela o baka a e tswere, sa tsena ka ganong ga tau se sa tswa, taba e we baga makgolo re ka sêke ra ekgona.

Ke lebaka la mo dikgomo disasepele ka mangolo, ke moka ba gapa dikgomo tsa bona le dipudi le dinku ba tloga fêla ba ile ba sia lentsu la gore, mohlang re hitsa monna yo we a goba a motsea leswanetse go hwetsana lentsu, le tle le bône ge a tsea kgomo tsa lena.

Ba fihla ka gae, ba bitsana kamoka ba boleloko la bo mosadi, gamôgo le dikga-di le bo makgolo wa mothepe, ba ba hlalose tsa ka mokgwa o ngwana wa bona a sepetsego ka ôna. Ba ile ba dumelana gore go lukile a motsee, fêla e noba are tsebe mosogana yo we a motserego ke morwa mang, bare ke morwa Butswana, Butswana re a motsebe a ke re ke motsete wa kgosi, ba re ee. Bare go lukile lena bea letsatsi le we le tlogo bitsa ba we ba goba ba motsea.

26 Bare ka tsatsi la gore le tle re tla ba re rometse motho gore a ba tsibise, bahladiwa. Baile ba dira bja wa bja gore mohlang ba ba hlakanago, ka morago ga mo ditaba difedile gore a nwe.

° 18
Tsatsi le we ba riteletsago ba tsibisa bakgonyana gore ke tsatsi la gore leswanetse go tla go bôna ge dikgomo tse lena re e fa motho yo we a goba a motsea. Yo mongwe ba moromêla ga Kgohlwane gore tlang le kgopolêle ka tsatsi la gore, ke moka ba tsibisa le beng ba mothepe ka moka le dikgadi gamôgô le bo makgolo wa mothepe gore ba tle ba fe ba ga Kgohlwane dikgomo tsa bôna.

26 27
Letsatsi la fihla la gore batho ba kgobakane, mokgonyana yo moswa, ba mea ka ngwakong, byalo mokgonyana yo we a hladiwego, o dula ka kgakala bjalo, beng ba mothepe ba thoma go bolêla gore re le bitsitse re le bitsetsa gore rena re paletse ke ngwana, o tseane le banna ba ga Mohlabe, ka gorialo re ra gore bolêlang thoto ya lena, ke moka ba bolêla gore, lena le a ditseba re nyetse mo ka lesome la dikgomo, le dipudi tse phethago menwanwa e medi le dinku tse pedi, bomammalane ke manamane a mohlano. Ke moka ba ntsha ba ba fa, molato wa fêla, ba hladiwa ba gapa dilô tsa bôna ba tloga, bala ba swanetse go bolaya pudi ya manganga-hlaa, pudi e we ba e bolaya ka molamo, bala le bôna ba swanetse go bolaya ya bôna pudi tseleng. Ke gore dipudi tsena ba dibelayago ka fêla ba bolêla gore a ke bolae wena ke bolaya Mokete, bala le bôna ba dira bjalo.

Ge o hladiwa motho, o swanetse go sepela le dingaka, ge o saka wa sepela ka mokgwa o we, mosadi a ka seke a go apêla, ge ba bolaya pudi e we ba bolêla gore a re bolae wena re bolaya Mokete ba hwetsana gore a se wena monna, o swanetse gohwa goba mosadi o wa hwa. Bjalwa bjola ba sala ba enwa, ke moka bogwe ke bja mokgonyana yo moswa.

28 28
Molato ona wa hlalanô o ya kgorong ge batho ba ganetsana ka dilo tse dingwe, ge baka kwana ka dilo tsewe, ba no lefelena ka gae molato wa fêla.

Madi ke molato wa go tiana bjalo yo mongwe a ntsha yo mongwe madi, motho yo we a go tswa madi, a swanêla go kitimêls kgorong. Nkahlalosa ka molato o we o kilego wa dirêga. Matlala Mongale o ile a tia mosadi wa gagwe yo we leina la gagwe elego Mafiri ngwana Maebane.

Mosadi yo ke sefebi, o kile a moswara ena le Piet Mongale bjalo a moswarêla. Ka tsatsi le lengwe mosadi a gôrôga bosego, monna a gopola gore mosadi o be ana le monna yola a go moswara nae.

S 1
K34/82

12

Ke moka a tia mosadi mowe a bago a mopjatlhêlo. Ka moswana mosadi a lebella gore ke tla bôna monna a moromêla sebaka a seke a moromêla, mosadi a roma motho gore sepela o mputsisetsa gore ke hwelang. Monna a seke a fetola sebaka a nohomola. Mosadi a bôna gore, monna a bône ga botse gore o nkgobatsitse.

28 29

Mosadi a tloga, a isa ditaba kgorong. Bjalo kgôro ya a mogêla ditaba, ba mo botsa mosadi gore go lukile ka tsatsi la gore o swanetse gotla. Mosadi are koba ke kae lebaka le ka moka, kgôro yare golukile re a gokwa mosadi, dula ga namo, re sa roma motho a kitima a yo bitsa monna wa gago, ditaba e tlabatse ka moswana, mosadi a dumêla go dula mosate.

Ka moswana monna a fihla le bana ba gabô. Lebaka la lekgotla la fihlala gore melato e sekiswe. Bjalo ba lekgotla bare go monna a o bitsi ke rena o bitsa ke mosadi wa gago, bjalo mosadi monna yola wa gago, ke yo. Monna are go lekgotla go lukile a ka no mpotsa sewe a mpitsetsago.

30 29

Mafiri a thôma gobolêla, are thobêla lekgotla, nna ke bolailwe ke monna waka, bjalo ka romêla Mamogasane Tselane gore a yo mputsisetsa gore naa ke hwelang, bjalo monna a seke a ya a fetola sebaka, a bolêla fêla gore mosadi wa golapisa sepela o dula, ke ge mokgekolo yo we a etla a mpotsa mantsu a we, ke moka ke feta ketla mokgorong, ke nyaka gore a mpotse gore ke hwelang, thobêla ba bina tlou.

Matlala a êma, are morena lekgotla, ke nnete mosadi ke moteile, bjalo a tshaba, ka morago ke bôna Mamogasane a fihla are o rumile ke mosadi waka go butsisisa gore naa o hwelang. Nnyâ ka ka ka fetola sebaka selo, ke ile ka motsa gore sepela o dula wa go lapisa, yêna mosadi ka nosi wa ditseba.

Mosadi ke motietse bohlotlôlo, ka tsatsi le lengwe ke ile ge ke tswa mabjalweng bosego ka hwetsana bana ba robetse ba e nosi, yêna a segôna, bjalo ge ke butsisisa bana, gore maelana o ile kae, bana bare o tlogile, le Piet ba ile ka mo mafuri. Ke moka ka tloga ka ra rêla ka mafuri, ka hwetsana monna le mosadi ba sumile mosomô wa bôna tjalwa boba tagile. Ka ba tia bedi ga bôna, monna a tsoga a tshaba, ka moswana a romêla sebaka ka moswarêla molato wa fêla.

Lehono ke fihlile gape ka fihla, ka hwetsana bana ba dutsi kgorong, ba

31 banenyana ba leka lajeng, bjalo ka fihla ka kwaêla, kaba ka bôna
810 gore batho ka moka baya malaong, ke moka ka lla bana legogo ka
rôbala nabô, erile bosego gare mosadi a fihla bjalo ka mutsisa gore
molato keng o boya bosego, ke moka mosadi a thôma go rogana, go
fihlêla mowe ke kwatago ke motia. Thobêla lekgotla.

Masumu are ditaba ke tsewe lekgotla, lekgotla la re re a dikwa,
bjalo are kera gore ba la moleng.

Matsoboloko a êma ke motho wa ga Masumu are morena lekgotla,
ditaba ka moka re a dikwa, fêla di re sitago fetola, ka baka le gore
basadi ba tswenya, fêla ke bolêla ke rialo, ka baka le we Mongale
a boletsego ka lona. Bagologolo bare kgogo ya tshadi a eleke
goleka mamokokonope. Ke rena ka we re tswenyago basadi, ke gorialo
mowe Mongale o hlalifisitse e kabe wa seke wa tia mosadi, e kabe
o lalle, o be o tla tswara motho yo we a swarago mosadi wa gago.

32 Lehono Mongale nna ke bôna gore o na le phôsô, ekabe wa seke
wa pjatla mosadi ka mokgwa o, wa tseba gore ge o nyaka go bolaya
nôga o etia bo kae, are hlôgo, bare a ge, wa kwala, o dirêla goreng
ge o dira ka mokgwa o we, ke nyaka go ebolaya. Batswadi ba mosadi
wa gago a ba go fa hlôgo, ba go file dinôka, tsona o ke difa ka
tsona ka mokgwa o ka kgonago wa seke wa ia ke motho molato. Madi
a ila go falla lefaseng o swanetse go bôna gore taba e ke phôsô,
morena lekgotla ge arialo a dula fase.

Banna ba lekgotla ka moka bare, mowe Masumu a boletsego wa kwa-
la, molato wa madi a o sekiwi, Mongale o na lephôsô, mohlomong o
kabe o bitse banna ba geno, ore mputsisetseng mosadi yo gore ke molato
wa gore wena o ale ka nosi ele gore mosadi o gôna, e ka be baile
ba motsa gore mosadi ga goroge bosego. Mosadi re a môna gore ona
lephôsô fela o montshitse madi, sepela bonyela mpja, Mongale a
bitsa banna ba gabo baya bonyela mpja, ba roma motho gore molato
re a o bôna, kgosi yare sepela o ba botse bantshe kgomo le pudi
33 ke le fofa la gohlantswa nthô.

Mongale are ke dikwile ke sa tsama ke tia dikôta, bjalo
maditsela a fihla a bolêla mantso a Mongale, ke moka kgosi yare
sepela o botse Mongale, molato wa madi a babee, ka moswana dilo
tsewe dianyakêga. Mongale are ke dikwile difate, bare sepela.
Ka Moswana a tswa a digapa, ke moka ba bolaya kgomo, pudi ba fa

mosadi a tloga nayo.

K34/82 14

810

Kgomo ela baile ba jana montshatshathano, e we e salago, ba e apea ke manganga-hlaa a lekgotla. Nama ya kgosi ke lehlakori, le we ba lentshago mphapeng wa nama ela ya molifiwa, bjalo lekgotla kowa ga o la ba ntsha letsôgo, ke moabe wa kgosi. Molato wa fêla o etla mowe.

34

Kgosi ya botsa mosadi gore wa bôna molato o fedile, sepela gae le monna wa gago, fêla o tsebe gore mosadi ga goroge bosego, taba e we wa seke wa tsoga wa e boeletsa, wa e boeletsa, ke tle lifisa monna wa gago ka morago ka tia wena. Madi a ile le faseng go falla, le ge motho a ile a golebela wa lwa naê, wena wa ntsha moledi madi, ona le molato, o lefa molebi, o we ke molaô wa se sotho. Ka gorialo wena ge o bôna gore motho wa golebela o swanetse go tloga, ga bolepjega a ba ribege mogofo, mogofo ba ribêga ga bo mogale. Seema se sengwe sere, sebatana se boi se tshabisa letlô la sôna.

Mosela molato o o bjalo ka molato wa madi le molato wa hlalanô, kgosana e a e ahlola, goba mokgomana, ge baile ba kwa ka hlolo ya gagwe, molato wa fêla dikgorong tsa bôna. Ge baile ba hlaba kgomo ba swanetse go ntsha lehlakori le letsôgô ba yo bega mosate gore ka mono e be re ahlola molato wa gore.

35

Mosela molato wa mosela o ahlolwa masemong, ba lebella mowe masemo a bôna a sepelago ka ôna, go swanetse gore gobe le motho yo we a tsebago mosela ya masemo a we ba bakago. Dihlatse diswanetse go sepela le mosela wa tshemo a supa mowe mosela o tlogo gôna, ge ele ba baki bôna a bane taba nabô. Ge dihlatse dikwana mowe moseleng o we, ba hwetsana gore yo mongwe o ile a ngatha tshemo ya motho yo we ba swanetse gorê motho yola wa go ngatha tshemo ba mo lifise, ke moka ba dire mosela gore o tle mowe dihlatse dibolelago. O lifisa ke lekgotla goba ditaba ditsobolêla ke bôna masemong. Ba molifisa ka dipudi tse pedi goba ge ba mohlompha pudi ka e tee. Ba yo bolaya kgorong ya mosate, ge ba fihla ba swanetse go tsibisa kgosi gore motho yo re hwetsaneng a na le phôsô ke mokête, bjalo ra re go yêna a ntshe pudi tse pedi, o ntshitse ke tse, yêna o tlare ditseba ke lena lekgotla.

Madisi le ona ke molato o we kgosana e ka o ahlol go, wa bôna a uisa ka mosate e tlabalele gore a bakwa kahlolo ya kgosana. Bjalo ka molato wa Kgolane Saai le Maranrane Mohlabe o ile a fisa dipudi tsa gagwe ga Saai a kwana le Saai gore ge ngwana wa gago ge o ile

a mōsōpēla dipudi tse tsaka, mohlang ke tlilo digapa ke tletla ke ¹⁵
mofa pudi ya tshadi gore e be e motswalla. K34/82

Go kwagala gore dipudi diile tsaaya dibapola, bjalo tsaaya tsa tswala ka sakeng lega Sasi, bjalo e rile kowa diputsanyana diboroga, modisi a seke a hlōkōmēla dipudi tse tsama diije mabēlé a batho, beng ba mabēlé ba etla ba rogaka Sasi tsatsi le lengwe le lengwe, go fihlēla mowe Sasi a tenago ke maroga, o boetsa dipudi go mong wa tsōna are go mong wa dipudi ngwana waka o sitile ke godisa, fēla le gagole bjalo o swanetse go mofa pudi ya madisi. Mong wa dipudi are go ka seke gwa direga, ka gobane a tswadis.

Mong wa ngwana a isa ditaba kgorong, kantle le go bolēla le bagabo pele ka gae, kgōrō ya a mogēla ditaba. Ba motsa gore o botse bagēno o tle nabo ka tsatsi la gore, ke moka ba roma motho go bitsa mong wa dipudi gore ka tsatsi la gore kgorong, mabapi le molato wa gagwe le Sasi wa madisi a dipudi.

Letsatsi la fihla la gore bae kgorong. Lebaka la ka hlolo la fihla, lekgotla la dula ka madulō a lōna, bjalo ka ge ba ahludwi ka mehla ba swanetse go dula ka tlase, bare ba ahludwi kolobe tlase, ke moka ba dula ka tlase.

Bare Maranrane a o bitsi ke rena o bitsa ke Sasi, Sasi motho yola o monyakago so, bjalo Sasi o kō bolēla gore molato keng, banna gamōgo le lekgotla le bule ditsebe tsa lena le kwe phapani ya batho ba.

Sasi a ēma are thobela lekgotla, ke tlile mona mabapi le phapanō yaka le monna yo wa ga Mohlabe, monna yo wa ga Mohlabe o ile a tla ga ka are ke tswenya ke dipudi ka baka la go hlōka modisi, ka gorialo kere tswarēlé dipudi tse tsaka kō gobane wena ona le bahlankana, mohlang ke tlilo digapa ke tla fa modisi pudi ya madisi. Ngwana wa ka o disitse selemō, bjalo ka gapa dipudi ka ya ka fa monna wa ga Mohlabe dipudi tsa gagwe ka baka la gore ngwana o pheto-gētse phōōfōlō a sa disa ka molaō. Bjalo kare monna wa ga Mohlabe a fe ngwana waka pudi ya madisi, bjalo wa gana ke mokgwa o we ke tlilego ka ōna fa. Thobēla ba bina tlou.

Mohlabe a ēma are morena lekgotla la ba bina tlou, Sasi wa kwala ke fihlile ka bolēla naē, ka mokgwa o we a setsego a bolēla ka ōna. Bjalo phapanō ya ka le Mokgalebje yo wa ga Sasi, ke gore nna ke mofisitse dipudi tsaka dibapola, tsa ya tsa tswala ka sakeng la gagwe, ele gore ke diisitse marega. Reile ge re thōma go lema

38

810

selemo se seswa bjalo ka bôna Saai a buisa dipudi, are modisi o 16
paletse godisa. Ke ge are gonra ke swanetse go fa modisi madisi,
nna kare go yêna nka seke ka kgona ka baka la gore ngwana wa gago
a tswadisa, fêla ge o nyaka ke mofa pudi a digape a yo disasa tswa-
dise gôna ke tla kgona go mofa pudi, bjalo a gana, ke moka ke ge ke
kwa ke bitsiwa mono kgorong. Thobêla lekgotla.

39

Matsobane Saai, a êma pele ga lekgotla are thobêla, ke êma
mo pele ga lekgotla ka maswabi a magolo kudu, a ke tsebe gore naa,
wena morwa rrê go a diega gore rena re notla re kwe ditaba disetse
diswanetse go bolêla ka gae ga rena pele. A ke tsebe mohlomong
nna e be keile maeti le diboletse, ke kgopela lena ba ga Saai gore
naa taba e le a e tseba, bare a wa.

A re ke kgopela lekgotla gore la seke la nkwela bohloko, ka
baka la gore ke kitimetse go êma ditaba disesu tsa ga fêla lekgotla.
Ke tla tswela pele le go bolêla le ge bagologolo bare ngaka ya tia
mme a se ngaka, ke bôna gore ke go emella sepitsa. Nna mohlo wa
mathômô ge Mohlabe a tlisa dipudi ke mone dipudi e be dibapola, e
be ele dipudi tse tharo tsa ditshadi dibapola ka moka dina le
phôkwana ya tsôna. Bjalo ke kwa ga na bjalo ge papago ngwana are
o ile a boetsa dipudi ka baka la go hlôka modisi, ka ntle le go
re botsa le ditaba dibile ditlile mo ka ntle le rena.

38 40

Saai o na le phôsô, gorialo nna morwa rago, ngwana o fiwa
madisi ge a ile a tswadisa ga bedi, lehono ngwana wa gago a
tswadisa, gape o sitile ke modirô a se Mohlabe yo we a ilego ke tllilo
fisulla dipudi ke wena wa digape wa ya wa mofa. Nna ke re tswalla
kgôro ditaba diboêle ka gae, ro dibolêla ka ntshe, lekgotle le sesu
la bula molomo wa lona. Thobêla a dula fase.

Lekgotla ka moka lare tuu, ba theletsitse Kgolane gore o tla
reng, le yêna a nohomola. Mosilo Popêla a êma are thobêle lekgotla,
le a bôna lekgotla gona le batho ba ba sa hlokomelego ge motho a
bolêla, a pa ke go se fêle motho a e ya kgorong a ke tsebe. A wena
monna wa ga Saai wa moganetsa monna yolla wa geno ge are ditaba
diswanetse gore digome, tso bolelwa ka gae. Monna are ke tlisitse
ditaba gore le nka hlolêle, Pôpêla are magana go botswa o wetse
dikomeng are kôma ke tsesu.

Empa le ge banna baile ba le ka ka maatla go mceletsa mowe

41 ditabeng tsewe a ka a hlôkômêla, go fihlêla mowe bana ba beganago ditaba gore ba diseke. Mowe go ilego gwabolêla morwa ragwe, banna ba le kgotla ka moka baile ba êma gona. Ka gobane molaô wa sesotho ngwana o swanetse go tswadisa ga bedi mofisi a kgone a efa modisi madisi a gagwe. Dipudi, dikgomo, le dinku go noswana. Ge ngwana a saka a dira bjalo, a fiwi selo. Ka dikeletso tsela ba go motsa a seke a kwa o ile a epolaga, ba ile ge ba seka ditaba tsa gagwe ba hwetsana gore monna ana le phôsô, bjalo ka baka lago sehlôkômêle ga gagwe kgosi ya motsa gore a ntshe kgomo le pudi a tswalle kgôrô ka baka la gore o bigile maaka.

Kgosi e boletse ke moka go fedile monna a ya thopeng, a e tumêla molato a fetola ka gore ke/^{sa}tsama ke tia dikôta, kgosi yare go yêna dilo tsewe ka moswana dia nyakêga, awa a fihla gae, a bolêla le bagabo, bjalo bagabo ba mofa kgomo le pudi aya a lefa molato, molato wa fela.

42 Monna a nyake gore a tshabana le kgôro, o tla fêla a site ke ditaba. Mowe o hwetsanago banna ba tsere magane le wena e phe leba baka a tsee nabô magane, go bjalo le ge o ka kwa ba bolêla gore gona le melato kgorong o swanetse goya, o tla e thuta ka hlolo le go kwa melaô le melato e we e swanetsego go seka ke lekgotla.

Dikgomo ke diruiwa tse didisiwago, ka baka la gore batho ba gasa dilo tsa bôna masemong. Mabêlê leinal lena la mabêlê ke ka karetso la dibjalo ka moka tsewe digasiwago masemong. Molato wa Mabêlê. Bogologolo ge dikgomo diile tsa ja mabêlê a motho mosegare, mong wa mabêlê o be a swara badisi a tia. Ge baile ba tshaba ba mosia, o be a tsoga e sale bosego ke moka a hwetsana ba sa robetse, ke moka o tsea ka o tee a tia, a goma a tsea yo mongwe a tia, a dira bjalo bjalo go fihlêla a ba tia kamoka ga bôna, ke moka molato wa mabêlê o fedile.

343 Ge dikgomo diile tsa tswa ka sakeng bosego molato ke wa mong wa lesaka, mong wa mabêlê o swanetse go tia mong wa lesaka. Go mogolo o ba tii ka kgati, kgati ya gagwe ke go lifiswa. O we ke molato o o ka yago kgorong, ge mong wa lesaka a sakwe dilô tsa mamundi.

Le naneô la dikgomo tsa go ja mabêlê bosego, ge dikgomo dikaya tsa ja mabêlê a dibôna o swanetse go digapa, tsona ka nosi

8 10

K 34 / 82

ditla mosupa lesaka la gabo tsôna, ke moka o tla fihla a tiegetsa
 molato a goma, bjalo mong wa lesaka, o swanetse go sala a romêle motho
 gore sepela o nthapella. Ke moka sebaka seaya so rapêla, diphetolo
 kamoka ditseba ke mong wa mabêlê, goba o tla moswarêla gotsebe yêna,
 fêla ge a ile a moswarêla o tla motsa gore tsa seke tsa boya. Ge
 a ile a bolêla gore ke molato, ke moka ke molato, bjalo sebaka
 setla boya gore ke molato, mong wa dikgomo o swanetse go ntsha selô
 a romêle sebaka gape, ge a sena sa go rapêla ka sôna, o swanetse
 go botsa sebaka gore sepela o motsa molato ke o kwile, o motse re
 lebendisane mogwane, bjalo mcwe mong wa mabêlê o swanetse go botsa
 sebaka gore ke a dikwa, fêla sepela o motse ge ele mogwane ke
 monyaka lesaka goba seroto. Lesaka ke gore ke nku ge ele dipudi
 ke tse pedi, seroto kepudi.

44

Le ge mong wa mabêlê a kare o nyaka kgomo o swanetse go ntsha
 ka ntle le goya ka tshemong gobôna gore dille mo gokakang, bare ke
 go tserêla mong wa mabêlê. Ka gorialo mowe mong wa mabêlê a ka
 go lifisa ka mokgwa o a ka kgonago. Motho wa bôna a fitisa molato
 wa dikgomo dile mabele, ke gore mong wa dikgomo o ile a phêsa
 mo gongwe.

45

Bjalo ke molatocwa dikgomo tsa Lee Mohlabe le Masome Morei.
 Dikgomo tsa Mohlabe diile tsa fologa ka thabeng tsa fihla tsa ja
 mabêlê a Morei, bjalo Morei a ya a gapa dikgomo a fihla a tiegetsa
 molato, bjalo molato ba o dumella gore o tsene kgorong. Letsatsi
 la ka hlolo la fihla, ba kgobakana ka moke, bjalo, lekgotla la tse-
 ntsha molato gore o tsene lekgotleng. Bare go Lee a o bitsi ke
 rena o bitsa ke Morei, Morei motho yola o itsego wa monyaka ke yo.

Morei a êma a bolêla, are thobêla lekgotla, ke tlile mo k-
 bakeng la dillô, dikgomo tsa Mohlabe difihle tshemong y-ka bosego
 tsa ja mabêlê aka, e rile ge letsatsi le hlabile ka kwa mokgosi, bja-
 lo ge ke fihla ka tshemo ka hwetsana gore dikgomo dirobotse ntshe,
 ka gapa dikgomo ka ya ka difa mong wa tsôna. A nthomêla sebaka yo
 we leina la gagwe elego Mofêfa Masete, bjalo kare go mokgekolo yocwe
 ke molato sepela o motse. A ya a motsa ka bôna beke e fêla, ka ya
 ga sebaka gore oreng ka mabêlê aka, Mofêfa are a ba mpotsa selo.

46

Mamundi are go sebaka sepela o ba botse gore molato keng
 ba sanyake go fetola mantsu aka a ke gore ba nyatsa o tle o mpotse.
 Sebaka sa ya sa bolêla mantsu a we, bjalo bare re dikwile ba
 nohomela. Mong mabêlê agoma a boêla are go sebaka sepela o ba

810

X34/82

botsa lehono ke swere tsela ke ya ka kgorong, ba seke ba makala ge ba bitsiwa ka kgorong. Mohlabe a kwa gore ditaba dia kgorong are go sebaka sepela o motsa re lebendisane mogwane, bjalo sebaka sa mpotsa taba e, ele gore nna ke setse ke tswa kgorong. Kare sepela o ba botse nka seke ka kgona selo, ditaba disetse dile ka kgorong. Thobêla.

Bare re botse Mohlabe, Mohlabe a êma, a bolêla ka goremolato ke a o tseba, bjalo ke makala ge Morei a e tla ka kgorong. Thobêla

Mofefa Masete ke sebaka sa Lee sa gorapêla dikgomo. Mokgekolo yo are, nna ga gona taba e nka e bolêlago, keile ka bôna monna yo waga Mohlabr a etla kwa gae gaka, gea fihla ke ge a re o thoma gore ko morapêlla dikgomo tsa gagwe disinyane tshemong ya Morei. Ka napa ka thakga ka lona lebaka lewe, ka fihla motseng wa Morei ke motsa mantsu ana a Mohlabe gore ore wa rapêla bjalo, Morei are sepela o bôna ka tshemong, dikgomo difeditse, sebaka sa gana sare nka seke ka kgona goya ka tshemong, ka gobane o nthumile go rapêla eseng go bôna. Ke ge Morei a fetola ka gore go lukile sepela o motsa ke molato. Ke goma ke e ya ke botsa Mohlabe gore ke molato, Mohlabe are ke dikwile, ke moka a homola. Ana ka tloga ka ya ka dula ka gae, gaka, ka morago ga matsatsi a mantsi ke ge ke bôn Morei e etla are naa, molato keng, banohomola, ke ge ke goma ke boêla ge Mohlabe, Mohlabe ge ke mutsitse mantsu a gotswa ga Morei aka a mphetola selo onore ke dikwile nna bjalo ka tloga. Go fihlêla Morei a boya gape are gonna ke e ke botse Mohlabe gore ke fitile, ge ke eya ke motsa lentsu la go feta ke gôna a fetola ka gore sepela o botsa Morei re lebendisane mogwane, ge ke ya ga Morei a bolêla gore nna ke setse ke tswa ka kgorong. Ke mcka ke feditse ba bina tlou.

46 47

48.1

Mokgalabje Mabatla Masêokôma a êma are thobêla lekgotla, fela taba e a e sekiwi, nka nobollêla ka gore bontsha bo sanago molai boya lekgwale mphathong. Morei o ile : feta ka lebaka ka gobane Mohlabe a ka a fetola Morei, esale ge Morei a fetola sebak go re ona le molato, ke moka Mohlabe a seke a boetsa lentsu la gore marumu fase. Bjalo ka gorialo mowe a ke bône gore re tla sekang ka baka la gore Mohlabe o etumêla molato.

Ma isa ditaba seleepeng, kgosi yare Mohlabe o swanetse go ntsha pudi tse hlano, Mohlabe a ya thopeng a re ke kwile ke be kere a re lebendisane mogwane.

810
K34/82

Kgosi ya ditaba tsewe tsa mogwane ke ditaba tse la goba le swanetse go dibolêla ka gae. Monna wa ga Mohlabe kôma e loma beng ba yôna wena sepela o gapa dipudi tsewe ditle mo, molato o fêle. O ile a tsama a kôkôta dikwata go fihlêla a bôna dipudi tsewe, molato wa fêla.

48.2*

Polayanô ya dikgomo, ona le ôna ke molato o o ka tsenago ka kgorong, empa gantsi ke molato o o nofêlago ka gae, ka baka la gore a ona seko, kgomo ya gago ya bolaya kgomo ya yo mongwe, o swanetse go ntsha yôna kgomo e we e hlabilego ela ke moka wa lefa ke yôna molato wa fêla. Wena molifi o swanetse go rwala ela ya gohwa ke moka oja.

Gona le taba e nwe e we ekilego ya gakantshe batho, mabapi le gogobatsana ga dikgomo. Ke kgomo ya Mokêlê Masete le kgomo ya Mabjale Mabakane. Dikgomo diile dile phulong, ke moka tsa lwa, bjalo kgomo ya Masete ya rôba kgomo ya Mabjale le naka, le simuga ganamo le thomago. Ge dikgomo digôrôga, mong wa dikgomo a lebella ge ditsena ka sakeng a hwetsana gore kgomo e ngwe a ena lenaka, a bôna modisi yo mongwe a rwele lenaka. A thoma go butsisana bahlanakana bare e be e lwa le kgomo ya ga Masete bjalo ra bôna le naka la yôna le wa fase.

49

Bjalo Mabakane a rômela Mahlakwane Mpomô ga Masete gore sepela o motsa kgomo ya gagwe e robile kgomo yaka lenaka, ke moka Masete a tla a bôna kgomo, ke moka a goma, a ya a romêla sa gagwe sebaka a roma Mapae Pôpela gore sepela o nthapella kgomo yake e gobetsitse kgomo ya Mabjale, Pôpêla a fihla motseng wa Mabjale a bolêla ka mkgwa o we monna wa ga Masete a morumile go ka ôna. Mabakane bakeng sa gore a fetole monna wa ga Masete gore re swanetse go alafisana kgomo a seke a bolêla bjalo, are sepela o botse Masete a tle a gape segôle, a mphe e we kgomo. Ke moka Pôpêla a boetsa mantsu ga Masete.

Masete a leka go phetlaphetlega, banna ba gabo bare, go lukile mofe, ke gore go bônagalala gore ke sesana nkhubje, gae a gona lebelô wa kitima kudu o tla khubja wa wa. Masete a ntsha kgomo ya gagwe ke moka a ya a gapa ela ya se gôle, molato wa fêla.

Kgomo e we ya pôô, ya re go fihla Mabjale a e swara, a e fagola, ka morago ga matsatsi a se makae, ke moka kgomo ya hwa, ela ya se gôle ya phela. Taba ena Mabjale a ka a sepela ka molaô, o be a swanetse gore go Masete re swanetse go lebendisana kgomo e, ke moka Masete a fele a etla a moswarisa ba e tshela dihlang lelhono gore o sumile ka phoso kgomo a yaka ya mphelêla. Mowe go ya

ke
 go ya go gwa loka/ge kgomo e bolaile e ngwe ya hwa gôna mong wa kgomo
 ge a ntsha a ka seke a ba le pelaêlô. K34 | 82 21

Gohlaga komeng, ge motho a ile a hloga komeng, ke molato,
 batswadi ba ngwana yo we a hlagilego ba swanetse go ntsha kgomo ka
 ntle le kahlolo. Bjalo ka monna yo mongwe bare ke Ngwabotsetse,
 monna yo o ile a hlaaga mphathong wa Madikwa ge ba bolla bogwera, a
 pola dihlokwana a dibe a ka leribeng ke moka a tloga. Go botshra bo
 gôrôga bjalo ba bôna a se gôna, ka morago ga mo ba sa monyakêla ba
 kwa gore o setse a tsene maburung a soma. Kgosi ya laêla gore batswadi
 ba gagwe bana le molato, ke moka ba ntsha kgomo molato wa fêla.

Mpa, ke molato o we o thomago ka ahlolwa ka gae, ke moka ka
 morago o kgore o e ya kgorong, ge ba palana. Ge motho a gana e be
 ba etswa ba ya dingakeng, ke moka yo we a tiago ke ngaka ke yêna yo
 we anago le molato, a ka sesa seka ba motheletsa.

Bjalo ka molato wa Ntholo Masumu o ile a imisa kgarebe ya ga
 Sekgobela, bjalo kgarebe e be e lositswe, ke baga masete, ge ba
 mutsisa gore le rumu le tswa kae, ke mokaa bolêla monna yo we wa ga
 Masumu, bjalo ge ba romêla motho go Masumu, Masumu a gana, ke moka
 ditaba tsa a ya kgorong.

Ge ba sekisa ditaba tse, monna a gana are taba e we a ke tsebe,
 lekgotla lare la le tsatsi ka le tee, e su o ke o eya nea, monna
 are keile kaya, bjalo matsatsi a mangwe o ile wa thibêla ke mang,
 a o wa, bjalo a o tsebe gore motho tsatsi ka le tee o a ima, are a
 wa a ka seke a ima. A bjalo wa mophikgise mosetsana o nyaka go ya
 naê dingakeng mosogana a dumêla.

Masumu a ntsha tshelete ke moka ba tloga, ba ya dingakeng,
 ngaka ya ya yatia Masumu, bjalo ge ba tsaboya Masumu a se sabolêla
 selo, bjalo ba motsa gore wa bôna, ngaka ya mpa ke mosadi, ka baka
 la gore modirô o we o ka seke wa bitsa batho gore batlw ba bone ge
 o dira, ke mofirô wa batho ka babedi fêla. Monna wa ga Masumu taba
 ena o e dirilego a setaba, o râbalago le motho, o tsama a mohlabisa
 metlwa, o mōna gore ke motho lehono wa re go bōna gore se bohloko se
 hlagile wa bolêla gore a se motho ke mpja taba e ke molato, mole wa
 seke wa gana are tsebe gore mohlomong e be batla go swarêla, bjalo
 mona ke kgorong, rena re nyaka goja, sepela o ntshe dikgomo tse
 nne o lefe molato o, le pudî tse pedi tsa go phaya mpêpana. Masumu
 a ntsha dikgomo tsewe le dipudî tse pedi ke moka molato wa fêla.

Molato wa Mpa, kgarebe ke kgomo tse nne le pudi tse pedi, mosadi ke kgomo tse pedi le pudi. Dilōtsena ditswa ga leile kgorong, ge o ka rapela mong wa mosadi ka gae, ka tsatsi le lengwe o no ntsha kgomo mong wa mosadi a go swarêla. Ditaba tsa mpa bagologolo ebe ba sa nyake gore e e kgorong bjalo ka g mong wa mosadi a ka go swara o na le mosadi wa gagwe, moswariwa o swanetse go rapela, ke moka mong wa mosadi ge moswarêla wa moswarêla ge a molifisa wa molifisa ka se gae, ka pudi goba tse pedi ebe ba no swarela motho, mong wa mosadi ke moka a motse gore o seke wa gona wa boya.

53

Ebe ba hlompha maina a basadiba bōna gore batho ba seke ba tseba gore mosadi wa gagwe, ke sephoko, le gona le ge a molifisitse a se ditaba tse o ka dikwago ba dula ba dibolêla.

Dihlapō tsena ke dilo tsa mohu, bjalo mohu o hwa ana le bana, bjalo ke moka bana ba sala ba baka dihlapō, nka bolêla ka dihlapo tsa monna wa basadi, bjalo ka Motala Mongale. Mokgalabje yo o be ana le basadi ba bararo, ke Malapane ngwana Malapane, Masegabu ngwana Masumu le Mabore ngwana Mongale. Malapane o be ana le bana ba banenyana ka babedi fela, bjalo bana ba we ba gagwe ba tseiwa. Dikgomo tsa baredi ba gagwe a tsea betsi ba gagwe. Betsi ke ba Mabore ngwana Mongale yo we a ilego a dula le matswal wa gagwe Motala yo mongwe Nkwane ngwana Mabakane.

54

Masegabu a ba le bana ba bahlankana ka babedi, Matlala le Matsentse, Mabore ana le ngwana wa mohlankana bare ke Solo. Bjalo mokgalabje yo o hwile ana le dikgomo tse nne, bjalo gopola gore dihlapō tsa mohu e swanetse gore ebe tsa bahlologadi, bjalo Matlala are dilo tsewe ke tsa pane, diswanetse gore ditsee ke nna ke ke tsee mosadi ka tsona, bjalo Malapane a gana are dilo tsewe di sia monna wa rena. Matlala a seke a kwisisa taba ewe.

Malapane a bona gore felo fa go bontshagala gore o tla nhlalefetsa ke moka a bitsa banna ba ga Mongale go ba bega taba e, bjalo banna ba ga Mongale ba sola Matlala, Matlala are dilo tse di sia papa ke swanetse go t ea mosadi ka tsona. Banna ba ga Mongale bare go mokgekolo yowe Malapane nna re dikwile bjalo le wena ka nosi wa mokwa ge monna a gana, o ka fetela pele.

Malapane a tsewe ke tsa pane, diswanetse gore ditsee ke nna ke ke tsee mosadi ka tsona, bjalo Malapane a gana are dilo tsewe di sia monna wa rena. Matlala a seke a kwisisa taba ewe.

55

dula fase o no bolêla o dutsi, a dula fase, a thoma gq bolêla
 a re ke tlile mo mabapi le dihlapo tsa monna wa rena, bjalo lehono
 ge re swanetse gore re abagane dihlapo tsa monna wa rena Matlala
 o gana natso, ore ke dilo tsa papagwe, o nyaka go tsa mosadi ka tsona
 bjalo ge ke motsa gore go ka seke gwa kgonêga o swanetse gore o re
 abagantshe wa gana ke moka ke feditse.

Matlala a êma are thobêla lekgotla la ba bina tlou, mma wa
 kwala, bjalo nna ke sita gore ke ba bagantshe lefa la papa, nna ke
 tseba gore ge ba etla mona kgorong ya ga Mongale ba tlile ka dikgomo
 ka gorialo a ba swanela go laola dilo tsa papa, nna ke le gona, ke
 nyaka go tsea mosadi ka tsona. Thobêla.

56

Masegabu ke mmago Matlala, a bolela ka gore ngwana yo ona le
 phôsô, sehlapô se we q sa molebana ke sehlapo sa monna wa rena, ka
 go rialo mowe mosadi yo mongwe le yo mongwe o swanetse go hwetsana
 kabêlô ya gagwe. Nna ngwana le seka la gopola gore o kwa nna, a wa k
 dula ke motsa, bjalo ngwana a ntheletse. Ka tsatsi le lengwe ke ile
 kaba ka motsa ka sehlapô sa mohu Tswaledi Moeng gore dikgomo tsa gagwe
 a tsaka tsa tsea ke barwa bagagwe, diile tsa fiwa bahlologadi,
 kgomo ya gosala ba hlobosa banna ba gagwe ka yofa, bjalo are gona
 melaô ya malapa ga eswane bjalo kelebaka le we Malapane a
 tlilego ka lona mo le nna ke bjalo ke yêna.

Ditaba tsa gafelwa banna, bjalo Mpedi a êma, are lekgotla
 bjalo taba ya mohuta o, ke dihlong monna wa ga Mongale, apa ke
 mohlale, goba ke botlaela, wena lehono ge re ka re regopola taba
 e, go ka bônagala go botse gore ke wena yo we o bolailego papa
 gago o re o tla sala wa hlakola ba hlôlôgadi. Dilo tsewe a tsa
 go lebana, wena ge o nyaka gotsea mosadi ka tsôna o be o swanetse
 go kgopêla ga botse, ke moka, g e ba gofile, o be o tla dibôna
 wa goma wa bafa. Ditaba tsa mohuta o, a e nyakege gore e dule e
 bolelwa o hlodia bahlôlôgadi. Thobêla, mokgalabje yola wa ga
 Masumu a dula fase.

56 57

Banna ba lekgotla bare ditaba tse a dikwale, a wena monna
 waga Mongale o gopotse gore kabaka la gore Malapane a hloka
 ngwana wa mohlankana o ka tsea dilo ka moka mosadi yêna a seke
 a hwetsana selo, o bfa gore taba e newe e lukile. Monna a kwa
 dipolêlo tsa banna ke moka a bitsa banna ba gabo baya thopeng, a
 roma motho gore sepela o botse lekgotla ke kwile gore ke na le
 phôsô. Kgosi yare go lukile, motseng a ntshe pudi tse pedi a
 tawalle keôroka tsona.

Ke moka a bula kgôrô, a tloga ka moswana a ditlisa, ke moka lekgotla la ya go abêla bahlôlôgadi sehlapô sa monna wa bôna molato wa fêla.

Sehlapô sa mosadi, bôna mosadi o bêtêga bana, bahlankana le basetsana, bjalo dikgomo tse tsa go nyala basetsana, diswanetse go sepela ka tsela^{ya} tsôna, eseng gore yo mongwe a pateletse yo mongwe. Bjalo ka Matlwane ngwana Masumu o be a bêtêga bana ba bahlankana, Sephamo, Motsatsi, Malesa le Thwadi, basetsana ke Madigale Madibi le Mamogola. Dikgomo tsa gotsea Madigale diswanetse go tsea ke Sephamo. Tsa go tsea Madibi diswanetse go tsea ke Motsatsi tsa Mamogola dilebane Malesa. Thwadi ana dikgomo ba golwane ba swanetse go motseisa mosadi.

Bjalo ge yo mongwe le ga e le mogolo wa bôna a tsea
Dikgomo tse di sa mo lebanago go swanetse goba le phapanô.

Empa ditaba tsa mohuta owe e sú dike di tsena lekgotleng la banna, ke ditaba tse ba no di bolêgago ka magae a bôna ke moka tsa fêla ka ntshe.

Goutswa, o na ke molato, o we kgosana e ka o ahlolago ya o fetsa, ke go bane moutswi ba swanetse go moswara ka sewe a seutswitsego. Bjalo le yena a ka seke a seka o swanetse go rapêla ditaba disale ka gae. Ge o ka seka wa moswara ka selo^o gositile napa o homole. Ka gobane ba bolela gore lepono le swariwa ka merwalo, bjalo ge a sekiswa e be merwalo ya gagwe e pele ga gagwe.

K34/82

810

K34/82

59

24.2*

Mosadi yo mongwe bare ke Matshekhi ngwana Mōla yo we a goba a tsere ke baga Mongale. Mosadi yo o be a utswa kudu mahea a batho, ge basadi ba bangwe ba gôrôga ke moka yena o salla nthago, ke moka o sala a rôba mahea. Gona le monna yo mongwe wa ga Tselane bare ke Maforwane a lalla tshemong ya gagwe, e rile ge mosadi a rôba lehea seatleng a tia ngwana yo we a meputsego ka gare ga phôgô ke moka ngwana a napa a hwa ka sebaka sewe, monna a tloga a ya gae. Mosadi a ya a rwele setoto gae, ge a fihla ba butsisisa gpre molato wa ngwana keng, mosadi are a ke tsebe ke no bôna a le ka ona mokgwa o. Ke moka baga Mongale ba bolola hlôgô ya bôna molato wa seke wa ba gôna. Goutswa go a bolaisa, fela mola taba e e tsibiwe Tselane o be a swanetse gore a be le molato o mogolo. Go bolaya ngwana yo a senago le molato, bokaone e kabe a bolaê mmagwe. Mosadi o ile a uta taba e we baga Mongale ba sitwa.

Molato wa go ntsha mpa. Ditaba ena e diriwa ka siphiri, ge esaka ya okwala a gona molato, le ge baile ba bôna ka mahlô gore motho o wa selwa, ka morago ba bôna a leka mokgwa o mongwe ba fo homola. Dilo tsewe ditla bôna ke monna wa gagwe.

Bjalo ka Malope, Saai o tsere mosadi ga Magomane, bjalo monna a tloga a ya makgoweng, mosadi a sala a ima, a ntsha mpa, a goma a ima a ntsha mpa. Gaba monna o tseleng a boya gae, ge a fihla gae, ke

60

moka mosogana a sa yo butsisa mogolwane Matshobane gore dikae tsa mo gae, a napa a fihla a tsena ka ngwakong a robala. O tsene bosego, ke molaô wa bagologolo, gore ge motho a etswa makgoweng a tsene bosego. Bare mamutsa sa gwe o a utamisa, wa kgantsha ba tla goloya, ka baka la gore ge motho a e tswa makgoweng o tswa a rwele dilô tse botse, bjalo a goratege gore batho ba dibône.

Mogolwane, ge a phafugile bosego, o kwa lentsu la monna ka ngwakong wa moratho wa gagwe, a no homola ka gobane a ka seke a gona go bula ngwakô wa moratho wa gagwe. A tsebe, kganthe ke yêna moratho, o tsoga a mōna ka moswana pelo ya thōma go baba. Are ge a lenaê, a motsa gore, a o dietsen: ge o satle wa ntumedisa moratho wa gagwe are ke bone gore nka go tswenya.

A mutsisa gore naa, a fa o wa rōbala le mosadi, are ke robetse naê, are fêla o tla gobala, ka mehla ge monna a e tswa makgoweng a kitimela go tsena ka ngwakong, o wa thōma a butsisetsa a kgone a batagana le mosadi. Monna ka morago ga matsatsi a se makae, monna a hlabega, mowe ba beago ba mo ôka ka megôkgô. Bjalo ge batsama ba laola ditaola dibolêla gore, monna o swele magogong, mosadi wa gagwe o ntshitse mpa. Bjalo mosadi o swanetse go ntsha môbu o we a lahli-lego ngwana gona, ke gona molwetsi a ka fôlago.

Ba ya ba botsa mosadi taba e, bjalo mosadi a g na, are a senna mohlomong o swele batlabong. Empa ba seke ba mofella pelo, ba moêla ga botse, go fihlêla mosadi a yo ntsha môbu o we, a fihla a e fa mokge-kolo, bjalo ba yo hlankantsha le dihlaré ba alafa motho yo we a tsoga.

Taba ya mohuta o we, a ba nyake go sekisa mosadi, ka baka la gore ge baka sekisa lesaba le ka fêla, ka gobane ge mosadi a tshubile monna, ba kare ke mokgopêla sehlare a gana, ka go tshaba le êpana.

Dikgomo tsa go nyala, o na ke molato o ô ka tsenago kgorong, ke gore mosadi ge a ile a ba le bana ba bahlankana le dikgaitsemi tsa bona, dikgomo a se tsa batswadi ke dikgomo tsa dikgaitsemi, ka tsôna ba swanetse go tsea basadi ka tsôna, fêla ge mohlankana e sale yo monyana, baka no disumisa empa ba swanetse go sia tse dingwe gore disale ditswalla ngwana etlare ge a gotse ke moka a tsea mosadi ka tsôna.

Ge ba ka dira ka tsona ka mokwa o ba ratago, kantle le go lebella gore bana le ngwana wa mohlankana, mohlantse a golago, o tla ba tswenya. Bjalo ka Nyatha Raganya o ile a fetsa dikgomo tsa

K34/82 26

moredi wa gagwe, kabaka la bohlotlolo. Mokgalabje yo o be ana le barwa ba babedi, mogolo Tswafo moratho Sentso kgaitsemi ya bona Matlale.

63

Sentso a imisa kgarebe esale le soboro ge e be ele bogologolo makgowa a sesu a fihle mo nageng e, ekabe a saka a ba le molato, e kabe ba bolaille ngwana kabaka la melaô ya sekgowa a baka ba kgona go dira taba e we. Kgarebe e be e boletse leina la gagwe ke Masehle ngwana Tselane, bjalo ba lifisa mohlankana, mohlankana a seke a ba le dikgomo, ditaba tsa ba tsa ya kgorong. Mohlankana a bolêla polêlo ya gore. papa o tsere dikgomo tsa kgaitsemi yaka, o nyetse batlabo ka tsona, fela mosadi yena o imisitse ke nna. Banna baile ba sola papago mohlankana gore o dirile phôsô, bjalo ka gorialo mowe o swanetse go ntsha kgomo tse nne le pudi tse pedi o lefe. Monna a tsama a tia dikôta, a dibôna a lefa molato wa fela.

Ge mohlankana a boletse a feditse, a hwetsana mosadi yo mongwe wa ga Sekgoka bare ke Matlale ke moa a moimisa, ge ba butsisisa mosadi aro ke imisitse ke Sentso Raganya. Ba ga Sekgoka ba lifisa papago ngwana kgomo tse pedi le pudi. Dikgomo tsa go nyala batswadi ba swanetse go dihlôkômêla, gore barwa ba bona ba tsee basadi.

Molato wa go bea letsatsi, ona ke molato o mogolo, o we kgosana e ka sekego ya o ahlola, o swanetse go ahlolwa kgorong ya mosate. Bjalo ka monna yo mongwe wa ga Madiagane yo we leina la gagwe bare ke Mokgotho, ebe ele kgosana, a dula Mogotsweng, bjalo monna yo a bea letsatsi a lwantsha kgosi, gore letsatsi le fise batho batle ba hlôbôgê gore a sekgosi. Ge ba tsama ba laola ditaola dintshe yêna, bjalo kgosi ya mitsa, gamôgô le lekgotla, ba motsa taba e, Mokgotho a bona gore ba bolela ba befetswe. Ke ge atshaba le setshaba sa gagwe ba tshabela lepelle ka dithabeng, mowe barego ke ga Mokgotho lehono, molato wa fêla.

Go bjalo ka melato e go ^{rema} ~~ma~~ Mogamaaka, Mokhudi le go lema ditloomarapô ke melato e we e sekiwago kgorong ya mosate, kgosana a e ahlole. Sifiso ya yôna ke kgomo, ka gobane dilo tsewe dina le mabaka a tsona, a we batho ba swanetsego go digasa ka morago ga mo ba lumile ngwaga o moswa le tsona dinti tsewe ba dihumu ka morago ga molomô^

Molato wa kalafo, molato ona o ka tsena kgorong, empa batho ga môgô le lekgotla a ba nyake go sekisa ngaka, ba e tshaba kudu, le gona bare ngaka a e ahudiswe. Melato ya mehuta o lekgotla a le

tsene ena, Gotiana ga bahlankana madisong le mathumasa le gorogana²⁷
le lesoboro ge le le la imisa mosadi goba mothepa, bare ke ditshela.

65

Batho bawo ba sa swanelago go ahlolwa ke kgosana goba
Mokgomana ke ba madi a bogosi. Ba we ba ahludiwa ka kgorong ya
mosate.

K34/82

Mokgwa wa go isa molato molaong. Ge baile ba ahlola molato,
motho a ja ke molato, ba we ba swanetsego go isa ditaba selepeng ke
Phasuku Mohlabe, Motabea Masumu, Sebatane Masete le Mosilo Pôpêla
ke bona ba we ba swanetsego go isa ditaba selepeng, bjalo ba fihla
ba hlaloesetsa kgosi gore molato re o bone ga mokete bjalo kgosi ya
fa motho yowe tefô e we a swanetsego go lefa ka yôna.

66

Ge motho a ile a seke a kwa kahlolo ya Phasuku Mohlabe bjalo yêna
Phasuku, le Lee Mohlabe le Sebatane Masete ba swanetse go tloga le
mamundi ba moise kgorong, go bea ditaba tsa gagwe. Mo a beago
ditaba a ntshe selo. Bjalo ge ba fihlile, ba dumedisa, ba
dumedisa Molamo-moso Masete ke moka yena a isa maduma ga Ntshebjane
bjalo Ntshebjane a isa maduma ga Mohumagadi Marebole ke moka maduma a
boêla morago. Ge Makgwapeng a le gona Ntshebjane o swanetse go fa Ma-
kgwapeng maduma ke moka a fella ga Morena Makgopeng yêna ka nosi a
ka nore ka lebaka lewe a le nyakago ke moka a ya a bega Mohumagadi
gore mokete o dumedisitse.

Phasuku o tla thôma go bolêla ka mokgwa o we a tlilego ka ôna
mokgorong. O laodisetsa Molamo-moso Masete bjalo Molamo-moso o tla ba
botsa Ntshebjane gore makofane tsebe ya kgaufi e a sekwela, ke gore
le yêna o nabo, bjalo yêna o tla tsea ditaba a isa ga Makgwapeng,
ge Makgwapeng a se gona ditaba o swanetse go difa Mohumagadi. Bjalo
Mohumagadi o tla fetola Ntshebjane gore sepela o ba botse ba
swanetse go ba mono kgorong ka tsatsi la gore. Ga gona motho yo a
ka dulago lona le tsatsi le we. Ka gobane kgosi o boletse ditaba
tsa gore batle ka tsatsi la gore yêna mamundi a le gôna, bjalo motho
yo we a llogo ka yêna, yêna Phasuku o swanetse go motsa gore ka
tsatsi la gore re tlabo kgorong mabapi le molato o la walena.

97 67

Phasuku ke moka o botsa mamundi gore kgosi e bolela gore ka tsatsi
la gore le swanetse go tla fa esale gosasa molato a ba ahlole
mosegare, o seke wa lebala dihlatse tsa gago. Ge ele yola a
fapanago le mamundi yêna o swanetse go botsa ke yêna Phasuku ke gore
a ka noya a roma motho a ya go motsibisa gore ka tsatsi la gore o
swanetse gore obe ka mosate mabapi le molato wagago le mokete.

Bjalo ka molato wa Lekalakala le ba ga Sekgôbela. Lekalakala ona le basadi ba babedi, mosadi wa pele ke ngwana Rakgwale, wa bobedi ke-Moratho ngwana Sekgobêla. Mosadi yo wa bobedi ba ile ba mofetosa mosumi, mosadi wa pele le monna yaba makgowa. Mosadi o ile a kgotlella gofihlêla a kgola mpa, a ba a ba le ngwana, ngwana a ba asepele, mosadi a sa fo soma bjalo ka lekgoba.

Ka mpa ya bobedi mosadi are le nna ke godile ke nyaka go apea tsaka dipitsa, monna a gana, mosadi a homola, ka moswana a no tsoga a dutse a seke a pea, monna a butsisisa mosadi yo monyana gore molato keng o sapee, mosadi a mofetola ka gore ke lapile ke ya khutsa. Monna are go mosadi o lapisa keng, a kere ge ke gotsea ke go tsetse gore o tle o nkapeêle, mosadi a dumêle, bjalo thakgoga o dire buswa ga na bjalo ke/bonyaka mosadi a seke a mofetola.

Monna a tloga a ya ka kgorong, o gopola gore mosadi o dikwile, mosadi le yêna a sala a tloga a ya masemong. Lebaka la gore batho ba je tsa goja la fihla, monna a ba aja le banna ba hangwe kgorong, a lebella wa gagwe mogopo a seke a o bôna. Monna a roma mohlankana gore sepela o ntseela dijo mohlankana a ya a hwetsana mosadi yo mogolo are ba itse ke tle ke ba tseêle dijo, mosadi are tsa goja ga digôna.

Monna a ya ka nosi ka lapeng, a fihla a butsisisa mosadi yo mogolo gore ekaba mosadi yo monyana o ile kae, yola mogolo are ke bone eka o ya masemong o napile a faga tsa goja, e e a faga. Monna a mohomolêla, le ka mabanyana ga tlile a seke a moledisa. Ka moswana are go tsoga e sale go sasa a ya masemong, bjalo monna a molata mase-mong, a hwetsana mosadi a hlagola, are go mosadi molato keng ge o sa fage tsa goja, mosadi are ke lapile.

Monna a tia mosadi, bjalo mosadi a tshabêla gagabô, ke moka ba gabô ba dula le ngwana wa bôna. Ka morago ga lebaka le letelêle, monna a romêla motho go batswadi gore ke nyaka mosadi waka ba gabô ba motsa gore a lege, monna are gokwa taba e we ke moka are go kaone gore le mphe dikgomo tsaka. Bjalo batswadi ba mosetsana bare, rena re monyaka tefo are bolele gore re a mohlala.

Monna a befêlwa kudu gore le swanetse go mpha dikgomo tsaka batswadi ba mosadi ba homola, monna a isa ditaba kgorong ya ga Masumu, ke gore ke Moyene o isitse бага makgolo wa gagwe kgorong.

Masumu are go Moyene ditaba tsa gago ke dikwile, empa ka tsatsi

10
K34/82
la gore o tle re tla roma motho go bitsa ba ga Sekgobêla. Masumu 29
a roma Mongale gore a yo tšibisa ba ga Sekgobela gore ba nyakega
ka kgorong ga Masumu mabapi le molato wa mokgonyana wa bôna
Lekalakala.

71
Ka letsatsi le we Moyene a tla kgorong a e nosi ka ntle le
bagabo, bjalo ba ga Sekgobela batla le bagabo ga mōgō le mosadi
wa Moyene. Bjalo Masumu are go lekgotla ba butsiseng ge eka ba
kgobakane, ke moka ba butsisa Moyene gore lehlakane, a dumêla, ba
butsisa Sekgobela gore le hlakane, ba dumêla ka mahlo ba bôna gore
ba ga Moyene a ba gōna, bjalo kgosana e we Masumu are, lekgotla le ka
kwa ditaba tsa ba we. Bare go Moyene batho bala orego wa ba nyaka
ke ba, lena ba ga Sekgobela a le bitsi ke kgōrō le bitsa ke Moyene,
bare re a kwa a re botse^{se}/we a ribitsetsago, bare Moyena bare re botse
se we o rebitsetsago.

Moyena a êmapele ga lekgotla are thobêla, ke tlile mo kabaka
la phapanō yaka le ba ga Sekgobela. Ke tsere mosadi, bjalo mosadi
a nyake go nkapêla, nna ke bile ka motia, a tshabêla gagabo, bjalo
ka roma motho ka re a yo bitsa mosadi wa ka bjalo bagabo mosadi ba
fetola ka gore ke lefe, bjalo ka ge ele sebaka se se telele mosadi
a dutsi gagabo, nna ka sitwa gokwa taba ya mohuta o we. Kare ba
swanetse go mpha dikgomo tsaka ka baka la gore le go mputsisa gore
ngwana wa rena o be o motiêlung a ba mputsisa, ba fodula naê. Ka
gorialo ba gopola gore nna ke phela ka mōbuke nna noga, ke nyaka
dikgomo tsaka. Thobêla lekgotla.

72
Macotho ke mosadi wa Lekalakala, bare a bolele, mosadi a thōma
go bolêla, are, nna ke a makala, monna yo o ntsere are ke nna mosadi
wa gagwe, ka nnete le nna ka dumêla. A nyala ka dikgomo a ba a
mpitsa ke gore gobeka ka ya gae gagabo. Bjalo a kaka ka bekelwa ka
lapeng la mmagwe, keile ka bekelwa ka lapeng la mogadikane. Bjalo
ge ke butsisa ba motse, bare ke gore o ile go nyala mosadi wa pele,
tse dingwe dikgomo a baka ba gapa, tsa tswalla, bjalo a tsea dikgomo
tsa makgolo wa gagwe. Nkabaka le we ba gobeketsego ka lona ka mowe
lapeng le we la mogadikane. Ba ga makgolo wa gagwe ge bare banyaka
dikgomo o fêla are ke tla lefa tsōna.

Le nna a kaka ka gana go apea mowe lapeng la mogadikane, ke a
peile lebaka le we ke beago ka swara mpa ngwana a ba a bêtêga, a ba a
tswa letsweleng, lehono mpa e ke a hobedi, bjalo kere gosila, gokga
metsi le dikgone ke nosi, yo we mosadi yo mogolo yo we lehono karego
ke bo matswale, ana modiro, modiro wa gagwe ke goja fêla.

Bjalo ka botsa monna waka gore ke lapile, monna a seke a mphetola³⁰
ka motsa gore ke nyaka go apea tsaka le gôna a seke a mphetola,
bjalo le nna kabaka la golapa go apeêla mogadikane ka lesetsa, bjalo
ke hwela gore nna ke apeêle mogadikane.

73 K34/82 Fasetlere Sekgobêla a êma a bolêla, are morena lekgotla, nna ke
maketse monna wa ga Moyene ke m file naka la tlou, bjalo a ka mofa
hlôgô ke mofile dinoka, bjalo o pjatlile ngwana waka hlôgô, ka bôna
a etla ka gae, bajlo ka motsa gore a dule. Ka lebella monna wa ga
Moyene gore o tlatla go lata mosadi wa gagwe, Moyene a seke a
molata. Ka morago ga lebaka le letelele, ke ge ke bôña a thometse
monna wa ga Pôpêla Thailo, are o nyaka dikgomo tsa gagwe, ka motsa
gore ke molato a lefe, atle a tsee mosadi wa gagwe. Ke makala ge ke
bitsiwa mo kgorong.

Masumu a gafêla lekgotla molato, a baka ba butsisisa Pôpêla
Thailo ka/bane^{go} mowe ba bolelago ka kwana.

74 Motala Mongale a bolela, are ka moka le masaedi, wena
Sekgobêla e ka bo o re go bôna moredi wa gago, are go bôna letsatsi
la ka moswana le diketse o sa bone motho ke moka o nyakêle motho a yo
butsisisa gore ngwana wa gago o hwelang, gana mowe o dirile phôsô.
Moyene le yêna o dirile phôsô ka gobane ge mong wa kgomo are ke
thapisa kgomo e ngwe bjalo kgomo ya tshaba, mong wa yôna o swanetse
gore a tsame a nyakêla. Ge a ka se tsame a nyakêla ke gore kgomo a
e nyake o e gafêla manong.

Ke tla tswela pele le gobolêla, a ke bolêla mabapi le polêlo
ya Moyene taba e esale re ba gôna e su reke re bôña, mosadi yo
ke wagago taba e lego gôna wena o swanetse go lefa mosadi wagago
ke moka o tlogê naê. Ge ore o nyaka dikgomo o tsebe gore wena o
hlala mosadi bjalo ka molao wa gesu, ge monna a hlala mosadi dikgomo
a gape. Mosadi wena oreng ka monna yo, mosadi are ke monna waka,
bjalo wa dikwa dikgomo o tla digapa ka mokgwa mang.

75 Patsi Masumu a êma are thobêla lekgotla, mantsu ana a boletsego
ke Mongale a kwala. Monna wa ga Moyene mosadi a a peepele yo mongwe
mosadi, o swanetse go modumella gore a pee tsa gagwe dipitsa a bône
ge eka mosadi a ka seke a go apeêla. Le gôna le a kgolwa gore dilo
tse kamoka o dibolêlago, o no dibolêla o le nosi, ba geno bôna ba
kae, are morena ga ele ba gesu a bane taba, bjalo dikgomo o ile wa
diisa o le nosi goba ba geno e be ba le gona, are ebe ba le gona,
bjala

bjalo le hano go ya kang o seka ditaba ole nosi, are dilô tse we ke³¹ tsaka morena, a se tsa kgaitsemi. A re go lukile o tsebe gore dilô tsa gago o ka seke wa dibona ka gobane o hlalwa ka nosi.

M Moyene a ema are le a hlalefetsa, go kaone gore ditaba tsaka difetele pele. Morena Masumu are go lukile ditaba ditla fetela pele, fela o tsebe gore wena o na le molato, o tlisitse бага makgolo wa gago kgorong go sena molato, ke moka are go Moyene o swanetse go ntsha kgomo o lefe бага Makgolo wa gago. A gana, kgosi ya re go Sekgobela wena sepela gae o dula, bjalo wena Moyene ka moswana o tsogele mono ke go ise kgorong.

Moyene a tsoga esale gosasa ke moka a fihla kgorong ya Masumu ke moka Masumu a topa lepara a supa Moyene tsela. A fihla a bega ditaba tsa Moyene, ke moka kgosi yare dia kwala, ka tsatsi la gore a tle le bagabo, le sebaka sa dikgomo gamogô le bommagwe ba seke ba sala. Masumu a hlalose tsa Moyene mantsu a kgosi, ke moka a fetola ka gore ba gesu a bane taba, bare go yena o swanetse go kwa sewe kgosi e bolêlago le gona o tsebe gore rena ge o nyala e be re se gona dikgomo tsa gago a re ditsebe gore o nyetse ka dikgomo tse kae, A dumela gore ke tla ba botsa re tlatla ka letsatsi le we kgosi e boletso.

Ke moka ba goma, Masumu a roma motho gore a yo botsa Sekgobela gore ditaba di tla ba ka tsatsi la gore kgorong ya mosate, o motse a t tle le bagabo a seke a ba sia, ba seke ba tsoga ba robetse ba swarê kgogo molomo. Ke moka morumiwa a fihla a botsa Sekgobela mantsu a we a rumilwego ka ona.

Ge motho a bega ditaba kgorong a bege ka selo, fela seatla kobong sona ba dira. Moyene manganga a gagwe ke gore o ile mosate a ntsha pudi ya seatla-kobong.

Letsatsi la seko la fihla, ba tsogela mosate, bakgomana ba kgoro ya ga Masumu ba ya le bakgomana ba lekgotleng la ga Phasuku gamogô le bona dikgosana. Phasuku o swanetse go tsibisa ke kgosi ka^{go} bane ditaba ditwa dile ka kgorong ya ga Masumu bjalo yena ka nosi a tsibisa bakgomana ba kgôrô ya gagwe.

Ba melato ba kgobakana, gamogô le lekgotla. Ba dula ka madulô a bona balwi ba dula ka tlase, kgosi yare ba butsiseng ge eke ba tlile ka moka ga bona, ba ba butsisa bare re lukile, bare Moyene batho bala o banyakago ke ba, wena Sekgobela a o nyake ke rena o nyaka ke Moyene, ekgobela are a mpotse.

Moyene a bolêla ka ôna mokwa ola a gobolêla kgorong ya ga Masumu. Mosadi le yêna a nobolêla ka ôna mokwa ola a gobolêla kgorong ya ga Masumu. Sekgobêla le yêna a no bolêla ka ôna mokwa ola a gobolêla ka ôna kgorong ya ga Masumu.

78

Sebaka Thailo Pôpêla a emâ are morena lekgotla, nna keile ka roma ke Moyene gore sepela o bitsa mosadi waka ka ga Makgolo, bjalo ka hwetsana mosadi ale gona gamogo le batswadi ba gagwe ka fihla ka bega ditaba tse gore ke rumile ke monna wa ga Moyene ore o nyaka mosadi wa gagwe, bjalo бага Makgolo wa gagwe bare sepela o motsa o bolale ngwana wa rena re mo nyaka gore a lefe kakomo, bjalo ka boêla ga Moyene ka motsa mantsu a ga Makgolo wa gagwe. Moye a gona a nthoma gore ke sepela o ba botsa gore ke nyaka dikgono tsaka ba dule le ngwana wa bôna, ka ya ka ba botsa ba ga Makgolo wa gagwe bare, tse we a re dikwi sepela o motsa a lefe a tsee mosadi wa gagwe. Thobela lekgotla nna ke mo we ke bonogo.

79

Bjalo re theletsitse le na ba ga Moyene kudu re nyaka gokwa Patlana ka gobane yo ngwaneno o dula naê felo go tee ganôgô le mmago lena, e be re tla thoma ka mogolo wa lena Matsikinyane bjalo a dule nabeng felo go tee. Matsikinyane ke mogolo wa Patlana moratho wa Patlana ke yêna Lekalakala mmago bôna ke Pulane ngwana Maile. Yo mongwe wa lekgotla are, butsisang gore baile ba ahlola bjang ka gae ga bôna ge ba tlabala ba isa ditaba kgorong. Ba ba butsisang gore ka lapeng la lena leile la dibolela bjang, baile ba homola le baka le letelele, ka morago Matsikinyane a ôpa are morena lekgotla le seke la makala ge le bôna re honotse ke gore ditaba dire ka mile dihlaa a re ditsebe, re makala ga re dikwa mokgorong. Thobêla.

Patlana Moyene a re yo wa nna lekgotla ke dula naê motseng o tee, ona le basadi ba babedi le nna ke na le basadi ba babedi. Le nna ke bjalo ka mogolo waka a ke tsebe selo, ge ele go motia o moteile ka masemong ba nopa babedi. Ge ele polêlê ya dipitsa ke ile ka ekwa ka botsa moratho waka gore a seka a ganêla mosadi ge a faga tsa gagwe, bjalo wa nna a seke a nkwa. Mosadi a peepele yo mongwe mosadi, ngwana wa batho

ba o swere mosomo o mogolo, mosomo ya lapa ka moka ke yena a somago, bjalo mosadi yo mogolo yena o no ja a dutsi. Ge ele ditaba tsa go gapa dikgomo ke ditaba tsa gagwe le mosadi wa gagwe. Thobêla.

80

Pulane ke magago bôna, are lekgotla le bule ditsebe le ntholetse, ngwana yo waka ke lekgothwane, bjalo a theletse se we ke motsago. Keile ka motsa mohlang wa mathômô kare go yêna oreng o bekêla mogadikane ka lapeng la mogadikane nna ke saphela, a nkganêla, byalo ka motsa ka re ba ka seke ba digadika dithuthunya tsa butswa. Ke moka ka napa ke homotse, ka re ge ngwana are o nyaka gorwala sasa la mokgalo molesetseng a rwale.

Mosadi yo ngwana Sekgôbela pelo ya gagwe e a rekwa, medirô ka moka ya lapa ke yêna a dirago. Mosadi a bona gore o lapile a tla gaka a mpotsa gore ke nyaka tsa ka dipitsa, bjalo ka bitsa mogolwane wa Lekalakala ka motsa taba e, bjalo mogolwane are leka seke la dikgona yêna mosadi o swanetse go botsa monna ka nosi monna ke yêna yo we a tlogo re botsa ra kgona goblela. Mosadi o ile a motsa monna a gana le rena ra sitwa go tsenêla taba.

81

Ge ele mabapi le go tiana, baile ba tiana masemong rena re se gona, go fihlêla mosadi a tshabêla ga gabo, a ka a re botsa. Ge a romêla Pôpêla gaka a re botsa, le ge a nyaka dikgomo ga makgolo wa gagwe, a re ditsebe, le ge ditaba ditla kgorong are botsa lehono re a makala. Bjalo lekgotla ke re ngwana yo waka a lefe mosadi wa gagwe. Ge yêna a sa monyake nna ke a monyaka o tlabo a nkapeêla, ke moka ke feditse ba bina tlou.

Ba butsisa Moren Masumu gore wena ka kgorong ya gago o ile wa ahlola bjang. Masumu a êna are morena lekgotla, ka kgorong yaka lekgotla gamôgô le nna re ile ra bea Lekalakala mo ato, ra re a tshe kgomo a lefe mosadi wa gagwe a tlogê naê. Mabaka a we reile ra moswara ka ôna, ke bakeng la go sebotse ba gabô a tla nb nabo, mosadi yo mongwe a peeke yo mongwe mosadi, monna ge a hlala mosadi mesebjana ya gagwe ga a gape, le gore madi a ile mo lefaseng. Bjalo are le a nhlalefetsa ke nyaka gore ditaba ditswele pele, ke ge re tlisa ditaba mo Thobêla.

810

Ditaba dirile disesu tsa g f^{la} lekgotla, Matsikinyane ka go swabisa ke moratho wa gagwe, a bitsa ba ga moeng, ba ya thopeng, ke moka ba roma sebaka gore sepela o botsa lekgotla gore re pona ph^{se}. Sebaka se we ke yena Thailo a ya a bolêla bjalo. Ka baka la gore o ile a ntsha seatla-kobong, kgosi bake sa gore e molifise ka kgomo tse pedi, yare motseng a tlise kgomo lepu^{di} tse pedi. A ntsha dilo tse we molato wa fela. Ka morago ga mo molato o fedile, Lekalakala a ya a tlogêla mmagwe, le mogolwane gamôgô le mosadi, are ke lena manaba salang le mma le mosadi yo we weno, a ya a dula ga wa gagwe moto. Empa a ka a sala ke motho morago. Mosadi a s la a peêla mokgekolo. Banna a bahloke, banotla ba mohlôtlôla, o bêlêga bana ke lesaba la ga Moyene le ge o a kwa gore mosadi wa gagwe o imile, o wa sitwa go okwa ditaba tsa mpa, ka baka la gore o mongaletsitse le ba gabo ba ka seka ba madumêla.

Belo se we seka tibelago gore ditaba dilebane le tsatsi le we kgosi ele boletsago ke lehu, gôna kgosi e swanetse go botsa lekgotla gore batho ka moka ba melato a ba palakane ka baka la gore re mona phifalong, ba tla boya ka tsatsi la gore. Ba swanetse go goma ba boêla magae a bôna.

83

Melato a o bole, le ge motho a ka dira molato a tshaba, ke gore a tshabêla makgoweng, molato wa gagwe o tla sala o sa moletetse, mohlant a boyago, makgoweng, mamundi o swanetse go tsosa molato wa gagwe, a yo botsa lekgotla gore motho yaola buile, ke nyaka gore molato waka o tsage. Pitsa ebela ka gobeseletsa, ke moka molato o watsoga, ba molifisa.

Ge mong wa molato ke gore mamundi a ka fohomola, lekgotla le lona le nohemola. Leka seke la butsisisa monna yowe gobane mohlomon o ile go boya makgoweng o tsofa, mosadi pipa molomo a ba ditsebe. Ke mokgwa wa pipa molomo, motho a kare molato wa bôla.

Molato o kile wa bôla, ke molato wa Maisa Mabakane o kile a pjatla mosadi wa Teka Mabakane bjalo a isa molato kgorong, kgôrô yare Maisa o swanetse go ntsha kgomo, bjalo Maisa a e tunêla, are ke sa tsama ke tia dikôta, ge a fihla gae ke moka a tshaba, a tshabela makgoweng mo we a goya a fetsa

84

mengwaga e meraro, ka ngwaga wa bone a boya. Bjalo lekgotla la kwa gore monna o buile, ba theletsa mong wa mosadi ge a tsosa molato, ba fookwa a homotse le bôna ba fo homola. Kganthe monna o ile go boya a fa mosadi kobo ya pipa molomo monna wa gagwe a mofa patsi. Ka gorialo mo we ba sita go tsosa molato. Mola mamundi a boçle kgorong lekgotla e be le swanetse go amogêla molato.

Ba sekisane, ge kgosi e ile ya bea letsatsi la gore ka tsatsi la gore le swanetse gore letle, ba swanetse gore batle, ga gona ka mokgwa o we baka dulago ka ôna. Mo we motho a ka dulago ke ge a ile a hlagêla ke kotse ya lehu, gôna a ka ðula le gona o swanetse go isa lentsu, bjalo kgosi e tla botsa bala gore mokete a ka seke a ba gôna ka baka la gore o hlagetse ke lehu, le swanetse go boêla gae, ke tla le tsibisa tsatsi le we le tlatlago ka lona ke moka ba tloga. Ka morago ga sello ba bitswa ba tla go seka molato wa bôna. Dihlatse tsa sekisane, di Swanets go bitsa ke ba sekisane, yo mongwe le yo mongwe o bitsa dihlatse tsa gagwe. Ge motho a ile a sia dihlatse tsa gagwe, molato o boêla morago, ba beêlwa letsatsi le lengwe, a goma a seke a tla nabo ke gore go bônagala gore dihlatse tsa gagwe diagana, molato wa gagwe o swanetse go sita ka baka la gore molato o seka ka dihlatse. Dihlatse go nyakega batho ba we ba bonego, eseng batho ba ba sa bônago. Ka gobane ba ka tloga ba bolella gosele.

Seatla-kobong a se diri gore ge motho kudu ba lekgotla gamôgô le kgosi gore ge motho a ntshitse sôna ke gore o dirêla gore ge banna ba mmôna phôsô, ba ga netse. Ge yo mongwe wa lekgotla ba ile ba mofa seatla-kobong, o tla thoma a leka ka maatla go aga legora, bjalo ge ba o kwa gore o bolella gosele ba no moganetsa le yêna ka nosi a bôna gore ke paletswe a homola ka lentsu le ke la kgorong a le sal e morago. Ke moka ba lifisa motho yo we molato wa fela.

Seatla-kobong sa go fiwa, kgosi a e ahlole molato, molato o ahlole ke lekgotla, bjalo la bega kgosi gore re bôna mokete phôsô, bjalo kgosi ya nea kgati e we a swanetsego go tia motho ka yôna.

Bjalo motho yo we ge a be a ntshitse seatla-kobong, kgosi e motia ka kgati e nyana.

Mekgwa ya molekgotleng, ba sekisiwa ba dula ka tlase ga mōgō le dihlatse, dihlatse tsa yola di dula ka theko ga yola ba yo mohlatsetsago, tsa yola le tsōna di dula ka theko ga yola, bjalo ba sekisiwa ba dula ka gare, mo gare ga ba sekisiwa gono sala lekgalanyana se senyana.

Modulêlê ya lekgotla, lekgotla le dula ka kgakala la tsea mahlo a lona la lebella ba seikisiwa bōna mahlō a bōna ba lebella kgakala. Yo we elego yo mogolo dula gare ga lekgotla bjalo bōna ba dula ka go latelana ka bogolo bja bōna, go eleletsa ge motho a tsentsha maduma, a seke a tabeletsa. O dula ka theko ga letsogo la senna bjalo motseta a dula ka letsogong la gagwe la senna, lekgotla la dula ka theko ya letsōgō la gagwe la sesadi. Ge kgosi etla go dula lekgotleng e tllilo tsena gare ga motseta le mogolo wa lekgotla, ge a fihla ka moka ga bōna ba swanetse go êna ka maoto bare, morena, ke moka a dule fase le bōna ba kgone ba dula fase.

87

Batho fêla ba dula ka mahlakoring a lekgotla, bjalo bōna ba ka fo dulana le ka morago. Ka morago ga lekgotla motho a swanêla go dula. Monna yo mongwe le yo mongwe goba mothoka, ge go sekisiwa melato o swanetse go tsena lekgotleng eseng gore a ka tsena ka gare ga lekgotla, o swanetse go dula mowe go dulago batho fêla. Mosadi o tsena lekgotleng ge ana le molato, go ba ele hlatse, fêla ge mosadi a nyaka gokwa ge banna ba seka molato a ba morakele fêla o swanetse go dula kgole le lekgotl. gamōgōle banna fêla. Ga gona se we a swanetsego go se bolêla, yena o tla fo dula fêla go fihlêla a tloga.

88

Dihatse ditsena le ba sekisiwa le baka ka le tee, bjalo ge molato o we ba o hlatsetsago, ge facile, ke gona ha tlogago, gamōgō le ba sekisiwa ke moka ge gona le o mongwe molato wa tsena. Bala ba goba ba sekisiwa pele ba yo dula mola go dutsigo ba sekisi bjalo le bōna ke ba sekisi.

Melao ya boetswaro lekgotleng, ge ditaba disesu tsa tsena, ba kanoba ba tsere magane ka mokgwa o baka kgonago, ba sega ka

ka mokgwa o baka kgonago. Bjalo l baka la mo melato e tsena, ke moka molaudi wa lekgotla, o tla fihla a êna ka meoto are morena ba bina tlou, bjalo re swanetse go theletsana kgosi e bolêla gore ditaba diswanetse go tsena. Ke moka ba dula ka madulô a bôna ka mokgwa o ba tsebago. Mabapi le ba sekisiva, ka baka la gore melato ke e mengata, ba swanetse gore re tla thoma ka molato wa mokete, kolobe tlase, ke moka ba ê ba dule tlase.

Ge go setse go le bjalo ga go sana le motho yo we a swanetsego goba a sa bolêla, ka moka banna ba lona senkô bare tuu, ba theletsa fela sewe se bolêlago ke mudi wa lekgotla. Ge ditaba disetse ditsene, gobolêla motho ka o tee fêla, ge ele monna o êna ka mol to, pele ga gore a bolêle o swanetse go dumedisa lekgotla are morena goba thobela lekgotla la ba bina tlou. Bjalo a kgone a ~~xxxx~~ ^{thôma} gobelêla.

89

Ge mudi wa lekgotla a ile a homotsa lekgotla a bôfêla gore bjalo re tla tsena ditaben , ke moka mudi wa lekgotla o swanetse go botsa ba fapani gore ba dule ka madulo a bôna, ge ba dutsi ke moka o tlare ga lekgotla le buleng ditsebe le lamole batho bana, ga batho fêla banna re lekgopêla ditsebe re tsena molatong le melomo ya lena gore le lamole batho ba. A sekolosa molala wa gagwe a bigilego molato, batho bala wa gore wa banyaka ke ba bjalo lena бага mokete a lebitsi ke ke kgôrô le itsa ke motho yo. Mamundi o bega ba gabô gore le a dikwa, yola le yêna o bega bagabô. Bjalo mitsiwa o tlare ke dikwile a ka no mpotsa sewe a mpitsetsago. Bjalo ke moka mudi wa ditaba o swanetse go botsa mamundi gore bolêla. Ke yêna motho yo a bolêlago pele, ka morago gobolêla yo we a fapanego naê, bjalo ka morago go bolela dihlatse ka go latelana bjalo bjalo go fihlêla ba fella. Ke ôna molaê wa^{go}/bea kanya ditaba.

90

Ge molaodisi a laodisa ditaba tsa gagwe pele ga lekgotla, o laodisa ka mokgwa o a ka kgonago, a tibelwe, go fihlêla yêna ka nosi are ke feditse. Ga gona motho goba wa lekgotla goba yo we a sekisanago naê yo a ka motsenago ka ganong ge a sa laudisa da

91

Basekisiwa, mosekisiwa yo mongwe le yo mongwe o swanetse go bolêla ga botse a bolêla nnete le gona a bolêle ka hlômphô. Ge a kare a bolêla a bolêla ka mokgwa o a ratago, o swanetse go lifisiwa ka baka la gore o nyatsa lekgotla gamôgô le kgôrô. Batho ba fêla ba bolêla ka mokgwa o ba ratago ge ba etswa ba nwele bjalo. Empa le ga gole bjalo ka baka la bjalo ba swanetse go motlêma ke moka ba lesetsa molato wa gagwe, a ba motii, ka morago ga mo bjalo bo mofeletse ke moka ba montshisa pudi, ba kgona ba tsena molato. Pudi ba molahlisa gore ge motho a e tla ditabeng a swanêla go nwa bjalo, bjalo bo nwea ge motho a e tswa ditabeng. Maroga le go fotlana a se dilo tse dinyakegago kgorong ka gobane o ka tloga wa sinye molato wa gago. Ge ele mabapi le maaka, maaka a netaba, maaka a ja mong wa ôna. A ka bolêla maaka a gagwe ka mokgwa o a ka kgonago go fihlêla a fetsa mo we a swanetsego go fetsa gona bjalo ka ge a bolela maaka banna ge ba yo mutsisa diputsô o tla sita go baraba. Gamôgô le dihlatse tsa gagwe ditla bolêla go sele ka gobane ba ka seke ba kgona go bolêla selo se ba sa kago ba se bôna. Ge ba hwetsane gore o be a bolela maaka ba swanetse go motsa gore a tsebe gore maaka ba lefa, ara dulela go theletsa maaka. Motho wa mohuta o we o lifiswa ka pudi ge a ka thôma a ba ganetsa ke moka a lefa ka pudi tse pedi.

92

Sepitsa molato wa mohuta o, ke molato wa batho ba tee le ge ele monna ana le mosadi. Bjalo ka monna yo mongwe wa ga Malesa leina la gagwe a ba letsebe ke batho bakgale. Monna yo go kwagala gore o b ana le basadi ba bararo, maina a bôna ba gopola mosadi ka o tee Marwale ngwana Mongale yo mongwe ke ngwana Matlou le ngwana Lewele. Monna wa bôna o be ana le lerobo, bjalo ebe bare ge ba dirile bjalo ke moka a thôme gorogana ke moka batho ka moka ba tshabe, ba ê magae a bôna. Ke moka a sale a tiê mosadi yo mongwe, ke moka a tshabe, ka morago ge bare ke a sekisa, monna a bolêle gore ke no bôna mosadi a nkgitla ka letswale. Bagadikane ba swanetse go bolêla mo we monna wa bôna a bolêlago gôna. Ka moswana, o tia yo mongwe ke moka ba bolêla bjalo, ke moka ke mokgwa wa bôna ba swanetse go emella monna wa bôna.

Ge bana le batho ba bangwe bare, monna wa rena wa leba
 bjalo rena re tshaba gore ra motswa re ka seke ra ba le gae.
 Tshvene tsôgô e tsetsa ga gabo yôna, mona go bolelwa mabapi
 le motho ge a ka dira ntwâ, a ba a gobatsa yo mongwe goba ba
 mogobatsa. Bjalo ka Kgolane Saai o ile a tswa a nwele bjalm
 a fihla motseng wa ga Mabakane ana le monna wa gabô, bjalo ge
 a fihlile mo we ba ntsha bjälwa ba anwa. Motseng wa ga
 abakane ke boya bo tsibja ke ba ga ntwâ dumela. Ga go
 tsebege ga botse gore naa go lebile mang. Go ile gwa direga
 ntwâ, mo we monna wa ga Saai a bilogo a raga mokgekolo wa motse
 o we ka moletse. Ba ga Mabakane ba gana go bôna ditshila
 tsewe, basadi ba rwala mese, banna ba rwala dithoka. Monna
 yola wa gotswa le Saai a bona gore go bifile a diô swara
 monna yola wa gabo a gôga ka letsôgô, monna le yêna ka nosi a
 bona ka mahlo gore go bifile a tshaba empa o ile a tshaba ele
 gore ba mogobatsitse. Ka moawana baile ko dibolêla ka segae,
 bjalo ba ga Mabakane ba bolêla gore yo mogwa wa rena o lebile.
 O tllile mo ra mofa bjälwa, bjalo ka morago ra bôna a tia
 mokgekolo, bjalo ke ge bahlankana ba motia ka mokgwa o. Saai
 are go lukile nna ebe ke notla go butsisa fêla, bjalo ke a
 lekwa gore le emelana sepitsa, ga gona molato, ka gobane
 bare noga ga e latelwe motseng wa yôna, ke moka a tloga taba
 ya fêla etla mo we a boêla gae a dula. Ga gona motho yo a
 ka tswago wa gabo, ba swanetse fêla ba aga le gora.

Ge motho a dirile molato le motho yo mongwe, ke moka are
 hlatse ke mosadi wa gagwe goba ngwanabo, goba morwaragwe, goba
 kgaitsemi ya gagwe. Dihlatse tsa mohuta o we a ba diteletse
 ka go tshaba gore ba ka emelana sepitsa. Molato wa mohuta o
 we a ba o ahlole, ka baka la gore ba tla fo bolêla marara.
 Bohlatse bjo bongwe bjo bo sa mogelwego ke bohlatse bja go ka
 maaka ga se bohlatse ke bohlatse bja maaka. Bohlatse bjo bo
 botse ke gore ke bone ka mahlo a ka fêlô fawe e be gona le
 mokete, mokete o bile are nna kare bjalo batho ba we ba seke a
 ba akwa fêla mafelo mokete a ba lamola. Bjo we ke bohlatse
 bjo bo lukilego ka gobane o ile a bôna ka mahlô le ka molomo
 ba bile ba kgalemela.

Motho o sele ke yêna yo a swanetsego go hlatsa ditaba tsa kwala, motho ka nosi a ka seke a se hlatsa ba theletsa.

95

Ge molato o sekwa, ba hwetsana gore ba sekisane ba kwana ka mantsu ga gona mo ba fapanago, kgosi e swanetse go fetsa molato ka go lifisa yo we a lebilego. Bjalo ka phapano ya Ntau Mohlabe le Matshobane Saai. Ntau o ile a disa dipudi tsa m ago Matshobane, bjalo ba mofa pudi ya madisi, ka morago, a disa dikgomo mo we a bile a ditswadisa ga bedi a sa disa, bjalo a tloga a ya gobolla. Moratho wa gagwe a sala a disa le yêna ge lesetsa go disa ke lehu la gagwe.

Ntau le moratho wa gagwe a baka ba mofa madisi, empa a seke a belaela o no homola. A bôna namane ya gagwe ya tshadi a ya a ifisa ga Saai namane e we ya ba ya gola ya ba e kgolo, ya ba ya tswala mo we a bago ya dira manamane a tshelago. Bjalo Ntau a nyula mosadi ka tsôna, ge a yo supa motswadi wa mosadi wa gagwe, ke moka Saai are go lukile o ka mosupa fêla ke nyaka kgomo ya madisi. Mohlabe are ka mokgwa mang, a a o tsebe gore lenna ke tšile ka disa dikgomo felo fa, are ke a tseba, le mohu moratho wa ka a tla a disa are ke a tseba, bjalo nna o tla nyaka madisi bjang nna o saka wa mpha madisi.

96

Saai are ge o sa ntshe kgomo a ke gofe dikgomo tse, ke ge Mohlabe a isa ditaba kgorong. Bjalo ge ba fihlile kgorong ba fokwa dipolêlê tsa bôna disufapane. Bjalo kgosi yare wena Saai o swanetse go ntsha kgomo ya madisi o fe Ntau bjalo Ntau le yêna a ntshe kgomo ya madisi a go fe molato o fele. Bjalo ka ge ditaba dile monakgorong, ebe letlilo leku lekgotla gore le a kgona go bolêla, yo mongwe le yo mongwe o ntsha pudi ya go tswalla kgôrô, bjalo Saai a ya a fa Ntau dikgomo tsa gagwe ka ntle le madisi. Ba swanetse gore ge ba boêla ka gae, ba be ba ntshitse dipudi tse we tsa go tswalla kgôrô, pudi e nggwe kgosi e tla fa lekgotla ba e bolaya ke pudi ya manganga-hlaa a banna.

Ge lekgotla le ahlotse molato la bôna yo mongwe phôsô le swanetse go motsa gare ga banna batletse gore wena ona le phôsô ka baka la gore, ka gorialo mo we o swanetse go ya

bonyela mpja, m. tho yo we ge a e ya bonyela mpja bjalo ke mok
 ba yo botsa kgosi gore re bone mokete phōsō ka baka le. Ke
 moka kgosi e tlare sepelang le motse a ntshe sa gore a lefe
 molato. Bjalo ge ale kowa thopeng o swanetse go romela sa ga-
 gwe se baka aa gore molato ke o bōne, ke moka ba botsa sebaka
 gore sepela o motsa a ntshe sa gore, ka tsatsi la gore setle.
 Hona tsatsi le we ba meetsego, ge a sesu a se bōna o swanetse
 gore pele ga tsatsi le a yo bolēla gore ntswareleng ke sa tsana
 ke tia dikota, ke moka ba meēla le lengwe letsatsi. Ge a ka
 seke a tla a bolela gore nkesu ka bōna selo pele ga tsatsi
 lela ba go meēla, are ka lona le tsatsi lela ba go meēla a
 fihla ka lona a bolela gore nkesu ka bōna selo, ka gorialo
 mo we ke gore o nyatsa lekgotla, ba swanet e go muntshisa
 puđi, ba motse gore melaō wa motho a sesu a bōna selo, ke gore
 o swanetse go tla pele ga tsatsi lela ba go mmeēlāo a tle a
 bolēle ke moka ba meēla letsatsi le lengwe, le lona ge a sesu
 a bōna selo o swanetse go dira bjalo go fihlela a bōna selo.
 Ka gorialo o hlompa molaō wa kgōrō, o seke wa tla ka letsatsi
 le we ba go beetsgo ka gobane letsatsi le we ba go beetsgo ke
 le tsatsi la kahlole, bjalo o tllile sinye sebaka sa lekgotla
 ele gore a o bolelele selo.

99

Molato wa Madire ngwana Sekgobela le kgaitsemi ya gagwe
 Khulwanyane e be go na le bjälwa ga mosadi yo Mahapane, e be ele
 bjälwa bja naleng (Tshentshi), bjalo batho ba reka bjälwa ba
 tshela pitseng, felo fa we e be ele basadi fēla, bjalo ka
 morago ke ge go fihla Khulwanyane Sekgobela, le Maruping Mohōfe
 ke banna ba babedi bjalo ba hwetsana gore basadi ba rekile
 ba anwa ke moka le bōna ba fihla ba dula, basadi ba ba kgēla
 le bōna ba enwa. Motshedi e be ele yēna Madire.

Banna ba we le bōna ba ntsha a bōna madi ba reka bjälwa,
 ka gobane ba hwetsane ele gore sebeso ke sa basadi, ba tshela
 ka pitseng ya basadi, motshedi gwanoba yēna mosadi yola. A ba
 tshella ka moka ka sego ka se tee, go fihlele ba fetsa bjälwa
 ke moka ba thona go palukana. Bjalo monna yola wa ga Sekgobela
 o ile a sale mo we a rarela ka mafuri a hlatsa bjälwa, anapa
 a tloga.

99

O ile ge a letseleng a bohlatša gape, ge a fihla gae a hwetsana mosadi wa gagwe are go yêna ruthetsa letswai o mphe ke nwe, Madire o ntsholetse sehlare. Mosadi a dira bjalo ka mokgwa o we a laetswego ke ôna. Monna a tswela pele le go hlatsa, go fihlela mo we a tsogang a hlatsa le ka moswana, a ba a hlatsa le madinyana, bjalo monna are go moratho wa gagwe sepela o bitsa Madire le ba we ra goba re nwa nabo bjalwa, ke Madire motshedi wa bjalwa, ke Mahapane mong wa bjalwa, ke Totwane mosadi, ke Maruwane mosadi le Maruping batle mono.

Moratho wa gagwe a ya go ba bitsa, ba seke ba gana ba fihla kgorong ya molwetsi, bjalo are go bôna le bitsa ke nna ka baka la bjalwa bjola ga goba go tshela Madire bo nhlabile. Ke moka ke le bitsetša gore le tsebe lehu la ka, bjalwa ke tsholetse ke kgaitšedi yaka. Kgaitšedi ya gagwe are bjang ka gobane e be re nwa ka segô ka setee, are moloi a ka seke are ke nna ke loilego ke moka Madire a thakgo a ômana, batho bala ba gakanêga le bôna ba thakgoga ba tloga.

100

Madire are go fihla gae a botsa monna wa gagwe taba e, yo we leina la gagwe elego Nkwane Mohlabe, monna are e sebe a reresana a wa bjalwa ebe re sa nwe re le ba babedi e be e rena ba bantsi, re nwela ka pitseng ka etee le gonwa re nwa ka segô ka setee. Monna are go lukile ga gona taba, re tla bôna yêna ge a romela seba, ka gobane seso se baba mongwai. Mosadi are ge orialo nna ke tla sepela kae, le boloi bja bjaka ka gobane ge ke fihla bathong ba enwa bjalwa ba tla fêla bare o fihlile mofitsi wa lesaba, ke nyaka gokwa boloi bjaka.

Monna a bitsa ba gabo a ba botsa taba e, bjalo ba gabo bare gohlabana tsa pôô ka e tee, bjalo rena re ka seke ra kgona go tsena. Yêna Sekgobêla ge dimofisa o tla romela sebaka. Mosadi a tswela pele le go ganetsa mantsu a banna go fihlela mo we ba gabo ba mokwa ke moka bôna ba rona motho gore a ê ga Sekgobêla. Baile ba roma Thamaga Malapane gore sepela o butsisa Sekgobêla gore re kwa kgaitšedi ya gagwe ore o mothomile boloi, aa ke nnete.

Mapa

~~100~~ Malapane a ya, ge a fihlile a bolela mantsu ala a butsitsego ke baga ohlabe, bjalo Sekgobêla are e vele
101 botshe phalafala e be kere go tlabane neng, wena sepela o ba botsa gor ke nnete, mosadi yo we o ntoile. Malapane a rwala mantsu a Sekgobêla a boetsa ga Mohlabe. Ge a fihla ga Mohlabe are ke fihlile ga Sekgobêla bjalo Sekgobêla are ke nnete, le gana lehono ke sa fo babja, ka gorialo mo we ke nyaka gore lena baga Mohlabe le mphakisise gore re ê dingakeng.

Nkwane a isa ditaba kgorong ya ga Saai, a fihla a bolêla phapani ya gagwe le Sekgobêla yo we elego sebara sa gagwe. Bjalo Makwale Saai are go lukile ka tsatsi la gore letle esale gosasa gamôgô le dihlatse. Ke moka a romêla motho ga Khulwanyane Sekgobêla gore ka tsatsi la gor wa nyakega kgorong ka baka la phapano ya gago le baga Mohlabe.

~~101~~ 102

Letsatsi la kahlolo, ba fapane ba fihla bjalo ditaba tsa tsena lekgotleng. Dihlatse tsa Madire ke ba we a goba a enwa bjalwa naê, ba we elego Maruping Mohôfe, Mahopane mong wa bjalwa, Totwane, Maruwane, mowe gare ga batho bana ba ngodilwego monna nka o tee yo we elego Maruping. Bjalo le yêna Khulwanyane ke bônadihlatse tsa gagwe.

Mokôlôkoto a bula lekgotla, bjalo banna ka moka ba lekgotla ba re tu, bjalo mudi wa lekgotla a tsentsha ditaba.

Nonyana golla e e hlobjago, Madire a êma a bolêlagore morena lekgotla la ba bina tlou, ka mona ka baka la phapano yaka le kgaitsemi yaka Khulwanyane o nthomile boloi. Gobe gona le bjalwa ga Mahapane bjalwa ga Mahapane bja naleng, bjalo mo we bjalweng e be ele rena basadi fêla, ke mong wa bjalwa Mahapane, Totwane le Maruwane, ka morago gwa fihla Maruping Mohofe le yêna kgaitsemi. Baile ba hwetsana re enwa pitsana e ba go hwetsana re e nwa, le bôna ba fihla ba rêka bja bôna ba tshela ka mola ga bja rena, bjalo ra thôma go nwa bjalwa, motshedi ebe ele nna segô ebe e noba segô ka setee, ka moka re enwa ka sôna.

~~102~~ 103

Kgaitsemi a thakgona a ra rela ka mafuri, a ya a hlatsa ka lebaka le we ya ba re a palakana. Ka meswana ka bôna

Tsetseko moratho wa moloiwa a fihla motseng a bolêla gore kgaitsemi yaka ya mpitsa, ge ke fihlile ka gae ga gagwe, bjalo ba bolêla gore nna ke moloile, ge ke mutsisa gore bjang, ke moka a seke a mpotsa. Goba gona le batho bala ra goba re enwa bjalwa nabo, ke ge ke tloga ke tlilo botsa mo na waka, a romêla sebaka monna are ke thereso o loile. Bjalo nna ke nyaka go tseba boloi bjaka. Thobêla.

103 104

Khulwanyane Sekgobela a ena, are thobela lekgotla, nna a ke su ka romela sebaka ga Mohlabe, fêla ba we ka goba ke nwa bjalwa nabo mabana keile ka ba bitsa ka moka bjalo ge ba fihlile, keile ka ba botsa gore bjalwa bjola bja legata bo nhlabile, bjola Madire a gore go tsholla a dula nabjo sebaka se setelele, ka gorialo mo we ka bolela gore ke bjona bo nhlabilego. Ka moso ke ge ke bôna monna wa ga Malapaneng a etla a rumile ke бага Mohlabe a tlilo butsisa gore nna ke nnete ge Madire are ke mothomile boloi, ka fetola Malapaneng ka gore sepela o ba botsa go bjalo nna ke a belaêla, kabaka la bjalwa bjo we mosadi a gosala a mpha. Thobêla lekgotla.

Hlatse Maruping Mohofe a êma pele ga lekgotla, re thobela lekgotla la ba bina tlou, ke nnete nna mo we bjalweng ebe ke le gona, ke fihlile le mokgalabje yo wa Sekgobêla lebaka ka letsee. Ra hwetsana ele gore basadi bana ba rekile bjalwa bja bôna, bjalo le rena ra reka bja rena bjalwa ra tshela ka pitseng ya bôna. Motshedi wa bjalwa bjo we ebe de yêna Madire, ebe re sa nwele ka ngwakong ebe re enwa kgakala. Bjalwa bja legata o ile go tsholla a fa kgaitsemi ya gagwe, a nwa a ba a ntshiêla ka fetsisa segô, ke ge a tloga a e ya ka mafuri gohlatsa, a wa ke moka re palakana.

105

Ka moso ke ge re bitsiwa re e ya motseng wa Sekgobêla. Ke ge Sekgobêla a bolela gore o hlabile ke bjalwa bja legata, rena a raka ra bolêla selo. Ke taba e e makatsago ka gobane le nna keile ka nwa bjalwa bjo we bja legata, a re tse mohlomong ba sete ba boêla gona nka seke ka tseba, ke moka ke feditse lekgotla. Dihlatse ka moka tsa boêla mo we goboletsego Maruping bjalo le bona ba fapane dipolelong tsa bona ba kwaba. Phapano e tee fela ya gore nna a ka ba romêla

sebaka, bjalo a sephapano ya selo ka gobane baile
ba moromela sebaka, a seke a fetola sebaka ka gore nna ebe
ke fo butsisa fêla.

Lekgotla lare go Sekgobêla tsa gago dihlatse ke dife,
monna a bolêla gore batho ba we ba goba ba le gona ke
ba naba ba setsego ba boletse. Bjalo a wakwa gore ba boletse
bjang, are ee, bjalo wa bone gore wena o bolêla maaka, are,
ba diocmelana, bjalo oreng ka ke melamo e we ya
bôna goba wena ba ile ba gogêla ka sego se sengwe goba a waka
ware go nwa legata le we, wa seke wa siêla yo mongwe. Are
keile ka siêla Maruping bjalo lehono o goloile ka mokgwa
mang, a seke a araba, bjalo Mokolokoto are go yêna ditaba tsa
gago a dikwale, o thomile kgaitsemi ya gago boloi, ka gorialo
mo we o swanetse go mohlakola ditshila tse o mopharile, o ka
tsona. Bagabo ba ga Sekgobêla baile ba swaba le gobolela
ba seke ba bolêla. Ke moka a bitsa ba gabo ba ya thope g,
ba roma motho gore molato o we re ukwile re sa tsama re tia
dikota. Morena Saai are sepelang le ba botse a n tshe dipudi
tse hlano a lahle maaka. Ba motsa ka ona mokwa o we, monna
a ntsha dipudi tsewe molato wa fêla.

Go ahlolwa ka melao efe, molato o mongwe le o mongwe o
ahlolwa ka molao o wa ôna. Bjalo ka molato wa mpa nka swantsha
ka monna yo mongwe wa ga Pôpêla bare ke Sepedi le mosetsana
yo Dikokwane Mahlakwana. Go ile go fihla lekgowa le lengwe
mo nageng ya gesu bare ke Letwatwa a fihla a ga le benkela, a
ke yêna lekgowa la mathômô go aga ngwako o we mo.

Sepedi Pôpêla o kile a sepela le mosetsana yo, ka morago
mosetsana a kwana le lekgowa le we a thoma go sepela nalo,
Sepedi a bôna gore mosetsana o kwana le lekgowa, a molesetsa.

Papadi ya ngwana etla le golla, mosetsana mo we papading
ya gagwe, a ina. Mosetsana a lositswe ke monna yo mongwe bare
ke Mokolokoto Kômane a sesu a meka. Batswadi ba mosetsana ba
sekisa ngwana wa bôna gore nna selo se o file ke mang, are ke
sefile ke Sepedi Pôpêla, bjalo ba bo mothepe ba romela motho
ga Komane go motsibisa gore mosadi wa bona o sinyane, ba tle
ba rere molato.

Ele gore pele ga gore ba tsibise ba bogadi bja mothepe ba swanetse go roma motho ga gabo lesogana lamosinyi ba okwe ge a dumêla le ge a sa dumele. Baile ge ba rumile motho Pôpêla a ya a gana. Baga Pôpêla ba moetsa mo le mo anapa a gana. Ke ge bahlabêla ba bogadi gore batle ba sekise ditaba tsa mosadi wa bona.

Ge бага Kômana ba fihlile, бага Mahlakwana ba ntsha kgomo ya go alola magogô a moredi a bona, ke molao gore ba dira bjalo beng ba mosadi ba kgone ba elwa le sehlôtlôlô.

Baga Kômana ba roma sabona sebaka, ka gobane batswadi ba mosetsana wa bona molao ba phethile ka go ntsha kgomo bjalo ba ba sapa sehlôtlôlô. Ge sebaka se we sa bona se ile ga Pôpêla so bolela gore mong wa mosadi oeng Pôpêla ka mosadi waka. Pôpêla a fetola ka gore mosadi wa gago wa nthoma. Kômana are sepela o mûse a seke a makala ge a okwa a bitsiwa ka kgorong, Pôpêla are go lukile ke tlatla.

Kômana le бага Makgolo ba gagwe ba isa ditaba kgorong ya ga Masumu, Masumu a fihla a mogêla ditaba. A ba botsa letsatsi le we ba swanetsego go tla ka lona, ke moka a roma pampanyane go tsibisa Pôpêla gore wa nyakega kgorong ka ditaba tsa mpaya mosadi wa ga Kômana.

Letsatsi le we ba ba be etsego la fihla le bôna ba tsogêla kgorong. Mudiwa lekgotla a butsisa бага Komana gore a letlile ka moka, bare ee, bjalo wena Pôpêla letlile ka moka, le yêna a dumela. Bjalo are go banna ba we e nobago batho fêla lehlakane le ditaba banna re lekgopêla ditsebe le melomo ya lena batho ba fapane ga mógô le lekgotla bjalo re tla tsena ditabeng. Mudi wa lekgotla a tswela pele, are go Pôpêla a ubitsi ke kgôrô o bitsa ke бага Kômana bjalo lena бага Kômana motho yola le monyakago so.

Pôpêla are ke dikwile morena nonyana golla e ehlobjago, ba ka no mpotsa ka kwa. Sidiwe Kômana Kômana are ke a dikwa.

Kômana a êma pele ga lekgotla are morena lekgotla, ke êma pele ga lena go sena selo se ke tla go se bolêla. Ke lositse mosadi ga Mahlakwana bjalo ke kwa бага Mokgolo bahlabêla mokgosi wa gore mosadi wa gago o imile, bjalo ge ke fihlile gaga mokgolo ba ntsha kgomo ya go ntshupa mosinyi e we bafego

109 110

ke ya go alola magogo. Ke ge ba mpotsa gore Pôpêla ke yêna mosinyi, bjalo ka ba butsisisa gore yena mosinyi o reng bare go nna wa gana, bjalo kare le sebe le mothôma, bare, rena ga re tsebe rekwa ngwana a bolêla gore ke Pôpêla le nna ka romêla sebaka se we elego Mabjalo Mabakane, Pôpêla a fetola ka gore a tsebe, bjalo ka gona ka motsa gore a seke a makala ge a bitsiwa kgorong, are go lukile le nna ke nyaka bjalo, ke ka mokgwa o we le bonang ke tlisa ditaba mo, bjalo yêna o tla ganetsana le mosetsana ka gobane modiro o we ebe ba dira ba le ba babedi. Thobêla.

He///

Dibokwane Mahlakwana ke yêna moimana a êma, o ile ke a bolela bare og yêna a dule fase a bolêlê a dutsi a dula a thoma go bolêla a dutsi. Are nna ke a makala ge lehono Sepedi ge a bôna mahlô a batho are a ntsebe, lanhla ge re sathoma modiro o o ile a hlakana le nna letlading are ke a gorata, nna ka motsa gore ke ne le monna are go nna a kere go go tsea ka dikgomo ke ra bogwêra, nna ka gana. Bjalo tsatsi le lengwe le le lengwe ge kea dikgoneng ke le nosi ke no bôna a le ganamo ke nago gona, kare ke a nokeng molaô ke ona. Nna kaba ka modumêla, bjalo ka moragô ga tumêlô yaka a mpha sekgolomotho, nna ka mofa seseka. Ra fapana, tsatsi le lengwe are gonna re hlakane ka ngweleng ka tlatla ke mohwetsana ka fase ga sediba sa ga Pôpêla, keile kare go ja tsa go ja ka ya, ge ke fihlile are gonna o nyaka go nthuta tsa banna le basadi, bjalo nna ka gana kare a ke tsebe, ke moka a ntswara a nkateletsa fase, kare ke hlaba mokgosi are o tla hlaba mokgosi bjang a kere o ile wa nthata. Ke moka ka homola a dira.

Go tloga mo we ke moka le nna ke kwile gore modiro wa banna le basadi oka mokgwa o, ke moka ge a mpitsa ke sa gane bjalo bjalo go fihlela ke bona ke le ka mokgwa o.

Pôpêla Sepedi a ema are thobêla lekgotla, mo we mosetsana o bolêlago o wa kwala keile ka phela naê, bjalo nna ka bôna gore mesepela ya gagwe a e sa nkgahla ka motlogêla, a se sua ke a mpotea gore ka papadi ela ya rena gohlolegile selo.

H112

Ke makatsa ke ge lehono ke kwa ditaba/^{ka}sebuka, ge la ebe eke ke sa sepela naê eka be a putsitse pele ga gore lona le tsebe. Thobêla.

Patsi Masumu a ema ke yo mongwe wa ba lekgotla a ema are morena lekgotla. Ke nyaka go butsisa mosetsana le ge ditaba disesu tsa gafela lekgotla ke kgopela tswarêlo. Bjalo wena mosetsana ke nnete a waka wa motsa monna yo ge o bona o gakantsha ke matsatsi a gago, mosetsana are awa a kaka ka motsa, molato, ke diolebala go motsa. Mokgalabje wa ga Masumu are o nolebala go motsa go tseba gôna wa tseba gore ke molao wa gore o motse mosetsana a dumêla. Masumu are le a kwa banna ba ga Komana a ke tsebe bjalo ka ge bare dinaga a dietelane go etelana batho, lena ge motho a ile a imisa mosadi o ê a dire bjang, bare o swanetse go botsa monna sekhung, pele ga gore a tsibise batswadi, are le gana mono go bjalo. Thobêla lekgotla.

H113

Mudi wa lekgotla yo we elego Matsoboloko Masumu a gafela lekgotla ditaba gamogo le banna ba balego gôna. Mokwase Popela a kgopêla sebaka sa go bolela, baile ba modumella gore a bolêle, empa ba tseba gore molao o dumelana le gore go bolêle batho ba sela eaeng ba leloko la mosinyi.

Mokwase are ngaka ya tia mago a se ngaka, taba ya bobedi bare mona mona ntso a kgamole, seema se sengwe sere tshewene tsôgô e tiêla gagabo yôna. Ke bolêla diema tsena ka baka la gore ke mosinyi wesu. Re a tseba gore mosetsana o swanetse gotsibisa mosinyi ka sephiri sa bôna, ge a saka a motsa ke gore o pharella mosog na ka maaka.

Kgagara e wa ka mahlong, bjalo ke ile ka leka ka matla go botsa yo morwarre gore taba e ke molato a gana ka molebella gotloga maotong go fihla mahlo g ka bona gore o bolêla thereso Mose a o lebale lehudu la ona, mohlomong mosetsana wa reres a baga Popela ngaka ya molao ke mosadi a reing topeng monna yo ona le molato, mohlomong wena sepedi o bona gore gona le mo oka bolelago, ge go le gona o ka no bolela. Thobela.

H114

Sepedi are nna ga gosana mo nka bolêlago, fela ke na le molato, empa ke tla sia lentsu ka letsee dikgosi ka baka la mpa

ya mosetsa a yo, ge ngwana a saka a swana le nna letlareng, bare go yena a o tsebe gore gona le gogotsa, ngwana kgaitsemi ya gago a ka fo swana le wena, ka gorialo mo we o tlabo o robetse le kgaitsemi ya gago. Monna aka fetola, o ile a bitso ba gabo ba ya topeng, ba etumela molato.

Masumu a ba botso gore le a tseba gore mosetsana ge motho a moimisitse ke gkomo tse nne le pudi tse pedi tsa go phaya lebole. ke moka ba ntsha dilo tsewe molato wa fêla.

Matsatsi a mosetsana a fihla a gore a bêlêgê o ile a bêlêgâ lekgowa, batho ba thoma go makala, Sepedi a ka a ba a sa bolêla o napile a fo homola ka baka la gore bare moimana ge a ile motho a motshela ka morithi ke moka ngwana o swana le motho yola wa go motshela ka morithi. Mohlomong lekgowa le we leile la motshela ka morithi.

114 115

Motho a ka fo sepela le mosadi wa motho yo mongwe, bjalo a re go bôna gore matsatsi a mofapantsha ke moka o tla a gogoba ka wena ke moka wa robala naê tsatsi ka letee, ka moswana wa kwa a go botso gore esale mola redia, kgwedi a e mphitile, ga gona ka moka a o mongwe o swanetse go lefa. Ka gobane ba tla go butsisa gore naa tsatsi ka letee e sukeo eya ware keile ka ya, bare bjalo matsatsi a mangwe o be o rakêla ke mang, ke moka wa hlôka bo erarabêlo. Ditaba dibjalo disepela ka molaô wa tsona. Go bjalo ka molato wa ge dikgom dile tsa ja mabêlê a motho, ge o sena sa go lefa o swanetse go botso mamundi gore re lebendisane mogwane le yêna a ka seke a gana ka gobane ke molaô. O be aka seke a buna mabêlê gagwe a sa letala a ja o swanetse go lebella mogwane.

115 116

Molato wa go pjatla motho, molaô wa ôna ke gore madi a nyakege go fola lefaseng. Motho le ge a lebile, empa a pyatliwa madi tswa, molêbêlwa o swanetse go lefa. Nkabe a tshabe ga bo lepjega mogopo a o ribege. Mmatla seromo o sinyo sa gagwe, ke molato wa mabapi le go hladisa. Ke gore ge motho a ile a hladisa yo mongwe mosadi o swanetse gore a seke a baba ke ditshe ka o swanetse go dintsha ka moka ga tsôna. Ga ba seke molato wa mohuta o we, se we ba bolêlago ke ge ba phikgisana ka dilo tse we mohladiwa a goka a diisa

goba bo mamalane. Molaō ore ntsha dilo tsa monna yo we ka moka o mofe ka moka le bo mammalane. Monna a nkgago o nkgale sa gagwe. Tshukudu e hlabile ka gohle o tla tse mesebjana ya gagwe a hwetsana ngwana wa motho ke moka a be eletsa.

Ge motho a ile a bolaya motho wa lifisiwa ka lesome la dikgomo le dikgomo tse pedi ke gore dibupile hlōgō ya motho, ke molaō o we o fihlileng ge go fihlile makgowa mo nageng e. Ka se sotho ge a ka molaya a sena molato motho yo we o swanetse go bolaiwa le yēna a ka tloga a laya butsi. Ke setse ke hlalusitse ditabeng tsa laō ka monna yo mongwe wa ga Masete a ilego a bolaya motho ka sehlare a ripa.

116 117

Mowe motho a sa lifisiwigo ke ge motho a ile a bolaya motho setebe gōna a ba ditsene ditaba tsa mohuta o we ka baka la gore batlare o lumile ke kōma. Bjalo ka monna yo mongwe wa Mohlabe bare ke Sepalo baile ba motia (mogatogeng) ke gore setebeng a tia ka Matlala Mongale a idibala letsatsi go fihle le dikela ka gobane setebe ba bina ge l etsatsi le fekagane ke gore ka merithhi, erile ka lebaka la mo letsofi le tswara a tsoga. Baile ba sita le go bolela ka baka la gore o lumile ke kōma.

117 118

Madisi le ōna ana le molaō wa ōna madisi o swanetse go hwetsana kgomo ya tshadi gore le yēna e be e motswalla. Modisi ge a ile a bolaya kgomo ka lefsika. Ditaba tsena ba bolēla gore modisi ke nōga, a ge noga e ka loma kgomo ya hwa o ka ebea molato, a wa go bjalo modisi ge a ile a bolaya seruiwa se we a se disago ga gona molato, empa madisi a gagwe o swanetse go^ahwetsana. Mo we a ka sekego a hwetsana madisi ke ge a kare go bolaya ke moka a tshaba go disa gona ga gona molaō wa gore o hwetsane madisi, a tlotla a hwetsana ke yo we a tlotlago a thiba legatong la gagwe.

Boloi ge motho a ile a bya yo mongwe a hwa dingaka tsa ya tsa motia, moloi yo we le yēna o swanetse gore a bolaiwe, ke molao, tsela e ngwe ya go bolaya moloi ke letswa mong wa mohu a sinyu mohu ke moka letswa la swara moloi, ga gona motho yo a ka mo alafago, o tla hlaka go fihlela a e hwa.

Bjalo ka Mokopu Ferose ke morwa lekgowa lela Letwatva, mosadi wa gagwe o ile a mohlala bjalo a rera dikgomo tsa gagwe a dihwetsana a ya a segela mosadi wa ga Sekgobela Maphetole. Monna yo Mokopu go kwa gala gore ebe e le motsumi yo mogolo wa manaka. Lapeng la Maphetole ebe ba sasebe ka morogo.

118 119

Waba le ruo la gagwe le nae mo we motseng wa ga Sekgobela, bjalo monna yo we wa ga Ferose a gopola go nyaka go tsea mosadi, mosadi a botsa Mothetse taba e, gore ke kwa Mokopu o bolela ka^{go} nyaka go tsea mosadi, monna are go m sadi o swanetse go bona taba e, ka gobane a tsea mosadi yo mongwe, ke moka dilo tsa gagwe ditlilo tsea ke mosadi wa gagwe, mosadi are bjalo ora gore re ka dia bjang, are go yena ga gona tsela e ngwe ka ntle le gore o mola. Monna a fa mosadi sehlare, ke moka a tshella Mokopu, Mokopu a thoma ka go babja, eba ona le bana ba mosadi yola a go motlogela ka ba babedi, monyana le mohlankana. O ile a ba beile ga makgolo wa bona ga Makgopa ka gobane mosadi yola wa go hlana ke ngwana Makgopa. Serwadi Makgopa a tloga a ya go bona molwetsi ge a fihla a hwetsana gore bolwetsi bjo we bo moswerego a sa bja go phidisa motho. Le yena molwetsi a motsa gore ke a lesia, bjalo o tle o gape dikgomo tsaka le dipudi o tla ya o e fa bana baka, dikgomo ke lesome la dikgomo le kgomo tse hlano dipudi ke masome a mabedi le pudi tse diphethago menwana e medi. A tsibisa ba ga Sekgobela ka sone sebaka se we le bona ba dumela, batho ba bangwe e be ba le gona Serwadi a goma a boela gae, erile ge letsatsi le dikela a okwa ba mitsa gore motho yola ore tlogetse.

119 120

Monna wa ga Makgopa a bitsa banna ba gabo, ba ya ba t rwala motho ba motlisa gae ga Makgopa ba fihla ba meka ka ngwakang, a isia taelo ya gore le seke la sala la moloka ke a boya. Ge kwagala gore o ile a hlwa matsatsi a mabedi mo we a goba a ile, ka letsatsi la boraro, a boya, a tsena ka ngwakong a dira mohu ka mokgwa o we a laetseng ke ngaka ka ona. Ke moka ba maala mohu ba moisa mabitleng.

Ka moragonyana ga sebaka se se sekae, mosadi yola a goba a dula nae Maphetole a thoma go babja, a ga rola thetho

810

ya ga a ija. A fêla a bolêla gore nama ya Mokopu e a galaka a e tsefe, a dira ka ôna mokgwa o we go fihlêla a e hwa. Ka morago ga lehu la gagwe gwa hlabêga Mathetse le yêna a no dira bjalo ka Maphetole, bjalo yena a bitsa 'satsatsêle gore a tle a moalafe, a fihla a hlabêla Mathetse bjalo Mathetse a fola letswa la feta le Tsatsatsêle bakeng sa gore go hwe Mathetse ke moka gwa hwa Tsatsatsêle. Ke yona tsela ya bobedi ya go bolaya motho ge a ile a bolaya yo mongwe ka boloi.

120 121

Dihlapô tsa mohu o ile a nodigapa Makgopa kantle le go gana natso. Mofuhla sa ntsweng ore fuhla le nna se ntomêbo. Molaô o ohwilego ke wa bo mmalane ka haka la makgowa, bjalo ba tsentshitse wa bôna wa gore/mosadi wa matshegong ge aka tlogêla monna wa gagwe, mohladiwa o swanetse go gapa dikgomo ga batswadi ba mosadi.

Molaô wa sesetho o be o se bjalo, ke gore ge mosadi a ile a tlogêla monna, monna yo we o swanetse golata monna yo we wa gotloga le mosadi wa gagwe, ke moka a fihlê a lifise monna yo we, ge eka monna o nyaka go nyala o swanetse go nyalla matsogong a mohladiwa. Move bare batswadi a bana molato ka gobane ngwana wa bôna a tloga matsogong a bona.

Batswadi ba mosetsana ba ka lata motho yo we atlugileng le ngwana wa bôna ge ngwana a sale lapeng la mmago bôna gona ba swanetse goreta monna yo we a ilego a tshaba le mosetsana. Ge a nyaka go monyala ya ba batswadi ba morata a ka nyala ge ba sa morate, ba gana a gafa ngwana wa bôna ka kgomo tse nne. Ka gobane go tsea mosadi ke go kwana le batswadi ba mosetsana.

121 122

Ntsekane Lewele o kile a losa ngwana wa Masoso Masumu ba kwana le mosetsana, a romêla sebaka ga batswadi ba mosetsana, bjalo batswadi ba mosetsana ba ya ba fetola sebaka ka gore mosogana a re monyake. Sebaka sa goma sa ya sa ba botsa gore batswadi ba mosetsana bare a ba nyake mosogana.

Mosogana a dula fase a gopola fêla a seke a bolêla selo, are go lukile molato a o yo tshukudu e hlabile ka gohle. Ditaba tsa fêla ditla mo we. Mohlankana a hlakana le mosetsana are go yêna, wena oreng ge batswadi bare ga

banthate, mosetsana are nna ebe ke go nyakile bjalo
batswadi baka ba gana le nna nka seke ka kgona. Mosogana
are ke a kwa bjalo ka gobane o bo o nthata, go bjang ge
eka ba wena mogwera waka, mosetsana a dumêla.

123

A fêla a hlakana le mosetsana ba soma modiro wa banna
le basadi ka morago mosetsana a ima. Mosetsana a botsa
mosogana gore nna ke maketse kgwedi e a ka e bôna, mosogana
are ke go sintse ka gorialo mo we ke swanetse gore ke nape ke
go tsee, wena ge bagana o nobolêla gore nna ke a monyaka,
nna ke tla ema ka lentsu la gore tau ya bolaya e bolaêla
goja.

Batswadi ba mosetsana ba bôna ngwana wa bona a na le mekgwa
dijo tse dingwe a ja wa hlatsa, bjalo bjalo, ba thoma go
mutsisisa gore molato geng are ke fo selekwa. Ba no fêla ba
mutsisisa a fetola ka gore yena wa selekwa. Mafelong mosetsana
a bôna gore ba ka ba ba ntia a ya a botsa mokgekolo yo
Manoka Mokgatliha gore sepelang lo botsa batswadi baka nna a
ke fela, mokgekolo a napa are mpotse ngwanaka o dirile ke
mang, mosetsana are ke Ntsekane Lewele, leina la mosetsana ke
Makôma o be a sesu a losiwa. Mokgekolo yola a ya a fihla a
botsa batswadi ba gagwe, batswadi bare ore ke mang, are ore
ke Ntsekane Lewele. Ntsekane a kere re ile ra motsa gore a
re morate lehono o no dira ka swele. Ba roma yêna Manoka
Mokgahla gore a yo tsibisa ba ga Lewele ngwana wa bôna o sitse
ngwana wa rena, a ya a bolêla bjalo, ba ga Lewele ba butsisisa
ngwana wa bôna, ngwana wa bôna a dumela gore ke nnete ke nna.
Bjalo gore baile ba re a re gorate, taba e o tsebe ga botse
gore ke molato bjalo wena o tla tsea kang mosadi. Are go bona
tau ya bolaya e bolaêla goja. Ba fetola sebaka bare mosogana ore
a sere se swere ke tau sa lopêla nkwe.

123 124

Sebaka sa goma sa ya sa bolela gore mohlankana o a itumêla
molato, fela bare tau ya bolaya e bolaêla goja.

Masumu are wa kwala, mola ebe ele mathômo bjalo o ile a
tla mo lapeng le ka moganêla gore a ke morate, le lehono a ke
monyake, nna, fêla wena mokgekolo sepela o dula, re tla kwa
ka sebaka sa bôna.

125

Ka gob ne molaš ore ge motho a ile a go sinyetsa o swanetse go moromêla sebaka, ge o bôna mosinyi a sa romele sebaka sa go motsibisa gore ka mono o dirile molato. Go ile gwa fela matsatsi a matelele, go sa bonale sebaka sa go tswa ga Lewele, bjalo Masumu a goma a romêla sebaka sa gagwe, gore sepela o butsisa ba ga Lewele gore a ba epone molato mogodimo ga taba e. Sebaka sa ya, bjalo ba ga Lewele bare rena ebe re lebeletse gore o tla buisa mantsu. Are gobona nna a se nna sebala sa lena le na le swanetse go roma sa lena sebaka sa gole tseela ditaba a tle a le botse ditaba dibjalo. Bare go sebaka sepela o ba botse ditaba re dikwile.

126

Ba roma sa bôna sebaka se we elego Lesofi Masete gore sepela o botse ba ga Masumu gore molato re a o tseba, bjalo sa swara ke tau a seke se lopêla nkwe. A ya a bolêla mantsu a we ba morumilego ka ôna. Ba ga Masumu bare re boletse pele gore ngwana yo we a re morate le lehono go bjalo sepela o ba notse go bjalo, o ba botse taba taba ke mol to ba lefe ngwana wa rena, molato wa mosetsana ba tseba gore ke kgomo tse nne le pudi tse pedi. Masete a boetsa mantsu a we morago, baga Lewele bare a rekwe ba botse ka baka la gore ngwana wa Masumu a tsee ke motho lehono re lifisa ke mang. Rena re re nama ya tsena ka ganong ga tau, ke moka e tsene, nkwe e ka seke ya ntsha, sepela o ba botse, a ya a bolêla ka mokgwa o we. Masumu are ke a feta ko lahla ke banna pele, ka gorialo mo we wena o ba botse gore ba seke ba makala ge ba bitsiwa pele.

127

Mono ntso a ekgamole, Motabea Masumu o ile a sitwa go a mogela ditaba gore disekiwi kgorong ya gagwe o ile a dfitisa a disa mosate ga Mohlabe. A fihla a bolêla gore ditaba tse ke sitilwe gore ke diahlole kgorong yaka, ka baka la gore mona ntso a ekgamole. Ditaba a bile ba diamogêla kgorong, ke moka ba ba fa letsatsi le we ba swanetse go tla ka lona, ba roma motho go bitsa ba ga Lewele gore ka tsatsi la gore le swanetse go tla kgorong ka baka la molato wa lena le ba ga Masumu. Ka lona letsatsi le we ba ba be etsego ba fihla ditaba tsa tsena kgorong ke gore lekgotleng. Monyana go lla e ehlubjago.

Masumu Masoso a ema pele ga lekgotla are morena lekgotla la ba bina tlou, ke tllisitse ditaba tsa ka moka ka baka la phapanô yaka le baga Lewele, ngwana wa bona o ile a kwana le ngwana waka, bjalo ba roma Letsofi Masete gore a tle a ntsibise gore ngwana wa bona o kwane le ngwana waka, bjalo ka gana, lehono ngwana waka o imile ge ke mutsisa ore ke imisitse ke yena mosogana yola ka gore a ke morate. Ka roma sebaka gore sepela o botse baga Lewele gore ngwana wa bona o sinyane, lehono baga Lewele ba bolela gore tau ya bolaya e bolaêla go ja. Ka gorialo mo we ka botsa sebaka gore baga Lewele sepela o ba botse a ke banyake bareng ba metsa motatale godimu ga ngwana waka. Ba tswela pele le gore tau ya metsa segoba a eke e tswa sa lopela nkwe. Ka gorialo ka bona ga botse gore e fêla ba ga Lewele a ba bone gore ngwana ke waka, ke baka le we ke tlilego ka lona mokgorong. Thobêla.

128

Mafiri Lewele papago lesogana, are ke paletse ke ngwana ba bina tlou, o ile a kwana le m. setsana bjalo ka romêla motho gore a yo botsa baga Masumu gore ngwana waka o e tumêla molato, ka gorialo bjalo ka ge ngwana waka ele kgope, le yêna ngwana wa gagwe e su a losiwe, ka gorialo ke ge ke re go baga Masumu tau ya bolaya e bolaêla go ja, wena sebaka sepela o ba botse a seke sa re go swara ke tau sa lopêla nkwe. Thobela.

Mudi wa lekgotla a ema are ba bina tlou re ka sinye le baka le letelele go hlwa re butsisa diputsiso tse dintsi bjalo ka ge batho va ba kwana dipolelong tsa bôna, bara mola mohlomong ebe ba ganetsana. Lekgotla le banna re ka tsena ditabeng. Ke a bona gore mosetsana le mosogana ba ratana bjalo ka ge mosogana a sa gane molato, thobêla lekgotla.

129

Lekgotla le ile la hlakana dihlogô gore ka gobane ngwana wa gago a tse ke motho bjalo lehono ke gore Masumu ora goreng, are nna a ke rate kere a ke rate ge a motsea. Bjalo ba butsisa bakgalabje gore taba ya mohuta o leka le e bôna naa, rena e a resita gore motswadi wangwana o swanetse go lefisag ngwana wa gagwe a sa tsee ke motho.

Morena Makgwapeng Mohlabe, are ka moka ke lena ba banyana le a kwala esu laka le bona taba e, nne ke tla letswantshetsa

ka taba e ngwe ya bagologolo ba gesu ge ba sa thoma go dula ntswaneng. Moagwatla ya pele e gatilego le ya morago e gata gōna.

130

Gobe gona le monna yo mongwe wa ga Sekgoka bare ke Makatane, monna yo o be ana le bana ba basetsana ka babedi, le ge maina a bona ke a lebetse empa ditaba tsa bona ke sa digopola. Ke leb ka le we ebee e nna legaola, legaola ebe la sa dule lekgotleng la banna. Mosetsana wa pele, a ima a imisa ke mosogana wa ga Saai bare ke Mpe. Mosogana o be a sesu a tsea le yōna mosetsana o be a sesu a losa.

Ditaba tsa bōna tsa ba tsa tsēna kgorong, ba ga Saai ba bolēla gore tau ya bolaya e bolaēla go ja, batswadi ba mothepe ba tia hlōgō fase bare mosogana yo we are monyake. Lekgotla le ile la ōma le batswadi ba mosetsana ka baka la gore bare ba tse ēlane ke ba ratane, o ka seke wa tsea ngwana wa motho motswadi wa gagwe a gana, bjalo ge o kaya wa bona ke se se go bōnago o tla dibotsa mang. Motho o sika le malwetsi, go bile gona le difeka, bjalo le go bona ba kaya ba phela ga botse bjalo ba ba lengwana a seke a phela ga botse ke mang yo a tlatlago a phasa ngwana ka gobane le tla ya ga batswadi bare diboneng. Sehlare se gola ka dithabi ka kwano ya bo makgolo wa gago,^{go}/bjalo banna baka.

131

Mafiri a napa a bitsa bana ba gagwe ba ya topeng, ba itumēla go lefa molato. Bare ba ntshe kgomo tse nne le pudi tse pedi ba ntsha molato wa fela. Go bjalo taba e e gakantshago lekgotla ba fēla ba butsisisa ba bagolo, bona ka gobane ke ba pele ba tla tswantsha ka taba e e kilego ya dirēga.

Kahlolo manganga hlaa, kahlolo motho ba moahlola, go fihlela yena ka nosi a e tumēla molato. Ge a ka fo gana ka swele ele gore lekgotla le mōna phōsō, bjalo o no gana ka swele. Kgosi e swanetse go ntsha taelo ya gore motlemeng, ke moka ba motlema, bagabo motlemiwa ba swanetse go tla go tlemolla motlemiwa ka pudi, ke moka kgosi botse lekgotla gore le motse a lefe molato ka gore, ke moka ba swanetse go lefa. A ka se sa gana gape, bare go nyatsa kgosi ke go tloga, kgosia e nyatsiwi e dutsi mōbung wa yōna.

810 Kahlolô e ahlola ke lekgotla, ke moka baka motho yo anago le phoso ba dumelana gore motho yo ona le phoso ka mokgwa o le o, ba kgone ba e ya go bega kgosi ka mokgwa o ba hlotseng motho ka ona, bjalo ke moka kgosi e bee tefa e we molifi a swanetsego go lefa ka yona.

11/32

Manganga-hlaa, ba ahlola molato wa swara motho, bjalo ka molato wa mpa, motho o lifiswa kgomo tse nne, le pudi tse pedi. Molefelwa o swanetse go ntsha kgomo le pudi a tswalle kgôrô ka tsona dikgomo tse tharo le pudi a gape. Bjalo tsela tsa go tswalla kgoro, kgosi e swanetse go botsa lekgotla gore o bolayang kgomo goba pusi, ke moka ke ona manganga-hlaa a lekgotla.

Manganga-hlaa a pudi, yona ba ntsha letsogo le dihlokori tse nne ke sebego sa kgosi, pudi ka moka ga yona e apeywa e lewa kgorong. Ke ona manganga-hlaa a banna.

132/33

Manganga-hlaa a kgomo le yona elaola ke kgosi are bolayang kgomo, ke moka ba e bolaya. Yona e na le molao o mogolo, mola ba e hlabago e wa fase, ba swanetse go botsa kgosi gore e wele, ke moka are alafang kgomo le tswie, ke moka mohlabi a kgera serokolo a sega nko ya kgomo o tswela serokolo bjalo a ripa dikgatinyana tse pedi a difotla ka serokolo a diswara ka matsogo a mabedi ka letsogo la goja, wa go metsa, ka la mphapa wa tia, yo mongwe le yo mongwe monna o dira bjalo go fihlela ba felela. Ke moka ba thoma go tswia kgomo, masogana ba swanetse go thwamola mosela, yo mongwe wa mokgalabje o ntsha seledu. Batswi bona ba tswia, seledu se lewa pele ga gore kgomo e fele go tswiwa.

Ge e fedile go tswiwa, ba swanetse go bega gore e fedile go tswi, ke moka kgosi ere phakolanyang, mophakundi a thome go phakolla, pele o ntsha ditho tsa ka lehlakoring ka letee, o ntsha serope, ke moka a sega sekobela, ka morago o ntsha le tsogo a sega sekobela, a gomaa ntsha serope, ke moka a sega sekobela, a ntsha letsogo a sega sekobela. Ke moka ditho tsa kgomo tse we ba swanetsego go ntsha dikobela difeletse. B. ntsha leumo, ke moka ba ripa molala le hlogo tsa ba kowa, ba tshatshathanya mphapha o mongwe wa ba kowa ke moka kgomo e fedile go phakolanya,

133/34

8.10

ba swanetse go tsibisa kgosi bare e fedile. Letswalo la yôna ba etsa seledu ba besa kgorong le sebete ba sega ka thekô ba besa le letswalo. Ke moka kgosi etla laêla motseta gore sepela o ba botse gore ba ntshe tsa manganga-hlaa ba dibeêle teko.

Tsa manganga-hlaa ke mphapha wa kgomo wa ka theko ka moka, mphapha o mongwe ke wa kgosi le bo ngwanabo. Ko wa mphapheng wa ba lekgotla ba ntsha lehlakori ke sebêgo, ba fa kgosi, kowa ga wa kgosi go tswa letsôgô ke nama ya kgosi. Bjalo lekgotla le tla ripagana ela ya bona ba ênêla ka moka e we e salago ba hlaolosa banna fêla.

Hlôgô le molala le dikgwatla ba diapea kgorong ke moka ba dijela gona, le yôna hlôgô ga e budule ba swanetse go bega, mo we go yona nama ya kgosi ke leleme le mohlagare, tse we disetsego ka moka ke dinama tsa banna fêla dikgotla le nkô le ditsebe ke nama ya badisi. Ge ba feditse go ja ba rwala dinama tsa bona ba ya magae. Motho yo mongwe le yo mongwe o swanetse go phuthêla nama ya gagwe, gore ge a hlakana le yo mongwe a seke a bôna gore o rweleng, saka molopeng se tseba ke yêna mong molope fêla. Ge o ka forwala o sa dira bjalo yo we o hlakanago naê, nna a ba kgopele o swanetse go no sega ka mokgwa o a ka kgonago:

Go tswetsa molato pele Makgotleng a ka godimo. Molato o tswetsa pele makgotleng a ka godimo, ka morago ga mo ba o ahlotse bjalo wa ba sita, ka baka la gore lekgotlana le we a lena maatla a gotlêma motho ka gorialo mo we kgosana e we le motseta wa gagwe ba swanetse go isa molato makgotleng ka godimo.

Bjalo ka molato wa Matsokotsa Mongale a segetse Mafase Mohale. Monna yo o ile a lwa le mosadi a moripa tsa ka pele ga mosadi. Mosadi a tsehebela kgorong ya ga Masumu, Masumu a bôna gore taba e nka seke ka e kgona, a tsea mosadi a moisa mosate kgorong ya ga Mohlabe. Ke lebaka la mo makgowa a setse agile ngwako o we bare go ke (Leydsdorp) taba e we e be ele taba ya mathômô ba butsiso ba kgalabje ba hwetsana gore a ba etsebe. Lekgotla ga môgô le kgosi ba gopola gore bjalo ba swanetse go seka bjang molato wa mohuta o, go seka gona re ka o seka bjalo ke mang yo we a swanetse go gohlôkômêla nthô ya

mosadi yo ka gobane
basadi ke dilo tsa bjoi, ba ka seke ba hlatswa mosadi yo,
ditaba tse e be ba dibokela ba le sephiring.

Bare go kaone gore re moise ga ba bare fetago Magakala
kgosi yare gape bang ba naga lehono ba ba refetago ke makgowa
re swanetse go isa ditaba gona, ba dumelana mo we polelong e
we, ke noka ba botsa Mongale gore wa bona taba ya gago e a
resita ka gorialo mo we re tla go fitisa ra go isa makgoweng
mpa le no ntifisa ka mokgwa o leka kgonago, fêla ke dirile
phôsô, ge ele go mohlatswa ke tla mohlatswa. Bjalo ba butsitse
mosadi gore wena o reng, mosadi are go lukile ge a nkalafa ka
fola gona a ka no lefa. Yaba ba ga Mogale ba gona, lekgotla
lare Mogale o seke wa bona dinwa bonopi tsa bo kgalaka
melomo mepokopoko pele ga lehu go eta mong wa long, bjalo wena
oreng ka taba e, bjalo ba bolela gore ge le ekwa ba mosate ba
re bega taba e bara gore ge motho a ka hwa ke seke la kgona
go bolela, bare le dumetse gore Mongale a lefe are boleleng
ore ditaba re lefile lena ba kgôrô rena re lebeletse lena le
go kwa lena se we le sebolêlago. Ba boêla lekgotleng, Letseke
Mogale are rena ga gona se we ka se fetolago, re lebeletse lena
le go kwa lena lekgotla bjalo ka go ditaba re file lena.
Mabjale Mabakane le yêna a bôlêla ka ônamkgwa o we go boletsego
Mohale.

136 137

Kgosi ya ema pele ga lekgotla ka gobula molo wa gagwe are
le a bôna a ke thuti go swara phaga ke swere pedi dihlagala.
Lekgotlelle go theletsa ke tla bolêla le baka le letelele,
molato o swantsha ka o mongwe, o êla a dula fase are bjalo
ke tla thôma go le swantshetsa bana baka. Are ke a kgolwa ba
bangwe ba bolena ba tseba molato wa Mafee Mohlabe le mosadi
waga Magomane.

Mafee ke mosadi wa mogolo wa Burwane Mohlabe, mosadi yo
Mafee e ile a tshela mosadi wa ga Magomane sehlare, бага Magomane
ba tla ba nhlabêla mokgosi, bjalo ge kere ko fihla ka hwetsana
ele gore mosadi o hwile. Ra dula fase ra bolela taba e, бага
Magomane bare re nyaka a lefe, kare go lukile ba boloka mohu,

Mafee a lefa ka lesome la dikgomo le kgomo tse pedi, ba tsea kgomo ba mpha. Molato wa fela.

138 139 Ka morago ga matsatsi a mararo, ka bōna mapodisa a fihla ana le lekgoa le leng e bare ke ngaka ya lekgowa ba fihla ba mpitsa ka ya nabo, mo we ga Magomane ba fihla ba fatolla mohu, ke mo we ka go bona gore ge makgowa ke masoboro, ba kgeile motho, bare ke nnete motho o tsheletswe, ba tsea Mafee ba tloga naê, bjalo ge ke setse ke butsisa ka kwa gobane ke bōna ba ga Magomane ba we ba tswago gobega ditaba mosate wa makgowa.

Baile ba mpitsa ka tsatsi le le we barego ba ahlolela batho ba ba bolailago batho lehu, ka ya ka fihla (Tzaneen) ka hwetsana banna ba go apara dikobo tsa dipurapura, banna ba we ge baile motho a a hloletse lehu, ka bona ba thakoga ba mohuralla, ele gore bōna ba dutsi godimo rena re ka fase, yola yēna ba diogoga bjalo ke ge eke a se motho.

139. 140. Go fihla lebaka la gobitsa Mafee ba moahloudisa, le nna ka kwa ba mpitsa ka ya ka tsena, bare motho yo o bolaille motho a wa tseba, ka dumêla, bare bjalo rekwa a re o lifile lesome la dikgomo le kgomo tse pedi, ke nnete, ka dumela, bare bjalo ka gorialo molaô wa lena wa sesotho le dira bjang, kare ge a ile a lefa a sana molato, fêla ge a saka a lefa wa bolaiwa, bare bjalo wena Magomane ke nnete mosadi o go lefetse a dumela bjalo lehono o be a tlisa ditaba mo gore go tle goreng, are dikgomo tsa gagwe ke nyaka go diboetsa gore motho yo a bolaiwe. Ke molaô wa lena Mohlabe Mohlabe are molato wa lefa mamundi a mogêla ditefa ke moka o fedile. Bare go Mohlabe tsea motho wa gago o tlogê naê a se tsoge a boelatsa, fela Magomane a ê a ntshe kgomo a go fe ge a ile a gana o moise ga Komosasa. Magomane a tla a ntsha kgomo a fa kgosi. Mafee le mone o diohwa ka lehu la gagwe.

Ge la mohlomong gobe go ile gwa eta nna mo we pele ga lehu, bjalo banna ba we baswue e ka be baile ba bona nna phôso lena le swanetse go bolêla gore lereng rena re ka seke ra gana.

Mogale gamôgô le ba makgolo wa gagwe bare, re re re nyaka go ôka ngwana wa rena, ge ile a hwa Mongale o swanetse go lefa le ge a fodile o tla lefa e seng ka tefo ya mo tho

141 a ile a hwa. Lekgotla le kgosi ba ba dumetsa. Ke moka ba tloga le mosadi. Ba ile ba ôka mosadi go fihlêla a fôla bjalo ba boela kgorong, bare mosadi o fodile, babitsa Mongale, Mongale are a ke nyaka go ahlola, ke be ke kgopêla gore ba ka fo mpha molato ka lefa. Kgosi yare Mongale taba e we a e dirileng ke e mpe ga gogolo, o swanetse go ntsha kgomo tse nne le pudi ya lefofa la go hlatswa mosadi ntho ya gagwe. O ile a dintsha molato wa fêla, mosadi a bolela gore monna a ke sa morata. Bare wa kwala, wa kwa monna wa ga Mongale mosadi ore tsinyi tsinyi e a se tsinyetsa, agi agi e a sekagela lehono mosadi ore a ke sa gorata. Monna are dia kwala.

Go tlo fa o mosadi o ile a kwana le ba bogadi, ke moka a kgetha monna yo mongwe wa ga Mohale yaba kotse ya gagwe. Ke nnete ge bare se nwa bonopi sa bogalaka se mpone molomo mpôkôpôkô pele ga lehu go éta beng ba lona.

Ditaba tsa Ngwanokotle Mokhabeba le Matsitsane Nkobeng.

142 Batho bana ka moka ke baka. Ke batho ka ba moathômô ba go fihla mo lefaseng le la gesu, kgosi ya ba mogêla ka thabo.

Ngwanokotle a utswa kgomo ya Matsitsane a e bolaya, bjalo Matsitsane a hwetsana mokgopa wa yona, ke moka a thoma go butsisana le mothoka wa gabo, Mokhabêla are didio swana ena ke kgomo yaka. Matsitsane a isa ditaba kgorong, ga Masumu. Ge letsatsi la kahlolô le fihlile, bjalo Mokhabela a bolela sethoka, banna ba lekgotla bare a re gokwe le yena are moreeng, ba gakana naê, Matsitsane a leka ka maatla golomaloma sesotho batho ba mokwa.

Masumu a fitisa ditaba tsa bona a disa mosate, le gona Mokgalabje yo we wa ga Mokhabela a tswela pele le go bolêla sethoka, mo we ba go leka ka maatla gore ba bolêlê sesotho, mothoka a seke a kwa, kgosi ya ba ya motia ba napa ba motlema, ke moka a ntsha pudi ya gotlemolla, bare a bolêlê a tswela pele go bolêla sekwapa.

143 Lekgotla la re go kgosi re ka seke ra kgona go sekisa ditaba tse ka baka la gore a re kwane naê ka dipolêlê.

Kgosi le motseta wa g gwe ba tloga le Matsitsane ba isa molato Molopeng(Leydsdorp) ba fihla ba bega ditaba, ka mosasa yo we ba goba bare ke Motswapo a mogela ditaba. A ba beêla letsatsi are ka tsatsi la gore le tle ke moka Komosasa a roma

lepodisa la go ya go bitsa Mokhabêla gre batle le mafiri a bôna a dikgomo wêna lepôdisa o e o bale dikgomo tsa Mokhabêla o bône gore dikae le kgomo tsa Matsitsane a ya a dira bjalo.

Letsatsi la fihla la gore bae molopeng ba ya ba fihla ke moka Komosasa are go kgosi a ditaba digositile ka mokgwa mang, kgosi yare ka baka ka maleme, are kwane dipolêlong, ka baka la gore sethoka a ke setsebe.

144 Matsitsane a bolêla, Matsitsane a re morena nna ke lla ka kgomo yaka yêna Mokhabêla o bolaille kgomo yaka. Keile gobôna ke sa e bône ka gae, ka re ka gobane ke pôô ke swanetse go tsama ke nyakela macakeng, ka sepela le masaka kaba ka fihla sakeng la ga Mokhabêla ge ke butsisisa badisi gore nau e su la bona pôô ya gesu bahlankana bare ebe ele ganamo bjalo bopapa ba ibolaille bosego. Morena ke ge ke hwetsana mokgopa wa yôna ka mafuri ga motse. Bjalo ke butsisisa Mokhabêla a mphetola ka gore ke m kgomo ya gagwe.

145 Mokhabela wa moganetsa, Mokhabela are a wa a ntwere ga gons se ke tlogo se bolêla. Komosasa are go lukile lena boêlang gae, Mokhabêla o swanetse go ya kgolegong kgwedi tse tharo ga boya o swanetse go tlilo ntsha kgomo e we. Kgosi yare morena, kgomo e tsosa ke e ngwe kgomo. Ke goreng, ke gor ge motho a ile a bolaya kgomo ya motho o swanetse go ntsha kgomo a goma a ntsha kgomo ya go gapa ela ke kgomo tse pedi. Komosasa are dia kwala ke mo isa kgolegong, ke gona ele kgomo e ngwe ge a le mo we kgolegong. Kgosi ya dumelana le mantsua Komosasa. Ba boela gae Mokhabêla a ya kgolegong Tswane kgwedi tsela tsa go bolêla ke morena Komosasa are go boya a ntsha kgomo a fa Matsitsane molato wa fêla.

Kgomo ke motho a yo tswiwi, ka gobane motho le yêna o ka nore ke nosi ke a molaya yaba diêma ka mere dia go bôna.

Lekgotla la mosate, ditaba di no volelwa bjalo ka makgotlaneng a manyane, fêla gôna ge o ile wa nyatsa ka hlolô ya kgosana ya gago, mo we ditaba tsa ya tsa goja, ba go beêla tefo e kgolo. Kgosana bjalo ka ge e tla tswella ya thoma go laudisa ka mokgwa o a ilego ahlola molato a ba a bolêla gore

keille ka botsa mokete gore a lefe, bjalo a gana ka manganga a gagwe. Naa keille ka motsa gore a ntshe kgomo le pudi bjalo a gana ke molato wa madi. O hlagisa mantsu a a kahlolô ya gagwe ka morago ga mo ba fapane ba setse ba laudisitse mantsua bôna.

146 Bjalo ka molato wa Nkhvera Manaso le mosadi wa Sekibakiba Magomane Sekibak ba o be a ile makgoweng, mosadi a sala a ba le mpa, bjalo ge monna a fihla a hwetsana gore mosadi ona le mpa. A butsisa mosadi gore naa selo se o sefile ke mang, mosadi are ke imisitse ke Nkhvera Manaso. Sekibakiba a romêla go butsisa Manaso gore ke kwa mosadi waka ore wena o moimisitse Manaso a fetola sebaka ka gore taba e we a ke tsebe, Sekibakiba are go lukile sepela wêna sebaka o motse a tle a ganetsane le mosadi mohlomong monna yo we ona le nnete bjalo ka ge modirô o we ele modirô wa batho ka babedi fêla.

Manaso o ile a fihla motseng wa ga Magomane a fihla are ke fihlile ba ga Magomane bjalo ba ga Magomane bare go mosadi monna yola o tlile a pa ke yêna goba a se yêna o re botse. Mosadi are ke yêna. Bjalo o ka motse fêla Magomane re go bitsetsa mosadi yo are morwalo o, o file ke wena, o tla theletsa le wena o moganetse ge mosadi a bolêla maaka rena kere na ditsebe.

147 Mosadi a thoma go botsa monna, are la mathômô monna yo ile a hwetsana ke faga buswa, bjalo, are go nna re hlalêlê ka re go monna rena re bolaya ke ditlala, yaba gona le mapoto, are go yêna gona le matleke a ngwana a dikele, monna a bolêla gore ke tsona tsa goja. Ka motsentsha ka ngwakong ka mofa mapoto a we. Ka morago ke ge a bolêla polêlô ya gore ke nyaka gore ebe wena mogwera waka. Tsatsi le wekeile ka gana, monna a tswela pele gore ka tsatsi le lengwe ke hlakana naê ke e ya masemong a mpotsa taba e we ka bôna gore monna o bolêla a holofetse, ka ka motsa gore monna waka a ka tla a fapana le nna ka gobane wa bona gor. ngwana ke yo mogolo, le gona ke bile ke moduletse. Monna are ge molato o ka hloga ke waka nna ke tla lefa. Ke ge ko modumela re soma mosomo o we wa banna le basadi. Ka morago ke ge go hloga taba e, empa pele

148

ga mo we o ile a mpha maseleng a mahlano, a go kwana le nna, nna ka ntsha pheta ya noka ka mofa. Ebe re sa robalane lefokeng tsatsi le lengwe le le lengwe ebe a fêla a etla ka ngwakong. Bjalo mohlang olake fetago ke kgwedi ke ile ka motsa gore ke fetile ke kgwedi bjalo a ka ke morugile, yaba ke moka monna o napile a tloga. Ke moka nna ke feditse mo we.

Bare ke tsana tsewe Manaso, Manaso are dilo ka moka mosadi yo o bolêla maaka, nna a ke motsebe. Bare naa letsatsi ka letee e su o ke o eya are a wa le mohla ka otee. Ke ge mogatsa mosadi are go lukile nna a ke na maka ke kwa mosadi, ka gorialo mo we ke fetela pele ka leina la gago. Manaso are go lukile nna a ke motsebe.

149

Magomane a isa ditaba kgorong ya ga Masumu, ke moka Masumu a mogêla ditaba a ba botsa gore ka tsatsi la gore re swanetse go gahlana kgorong. Letsatsi le we la fihla. Bathôna go tsena molato, mosadi a laudisa bjalo ka pele ge basale ka gae, monna wa sehlôtlôlô a nogana bjalo ka ge baganêla ka gae. Bjalonlekgotla lare, bjalo ka ge o gana o gana ka lefe lentsu are le akwa nna ke a lebotsa a ke motsebe, go bolela mabaka a mangwe ôna nka seke ka tseba. Bjalo masumu are re botse re botse monna yo we a moimisitsego ka go bane rena rekwa mosadi are ke wena, are nka seka ka tseba, bjalo ke mang, a swanetsego go tseba, monna a seke a raba a no fetola ka gore mosadi a ke motsebe, Masumu are mo we ke a go kwa bjalo ebe kere araba potso yaka, are mo we nka seke ka kgona go fetola ka baka la gore a se nna ngaka.

XB 150

Lentsu le we la ngaka leile la kgopisa morena Masumu a ba a motia are oreng o ntana, bakeng sa gore o arabe potso, monna are morena a ke tsebe selo. Masumu are lekgotla le akwa monna yo o no gana ka swele, ka gorialo mo we lena бага Magomane le tsebe gore ditaba di tla fetela mosate. Ke ge Masumu le Mamundi ba eya mosate go bega ditaba. Kgosi ya botsa motseta gore botsa Masumu a botse batho ba gagwe ba tle ka tsatsi la gore.

Letsatsi le we kgosi a goba botsa gore ba tle la fihla. Bahlankana lekgotla, ba lekgotla la ga Masumu ka moka ba ile ba ya lekgotleng go kwa gore molato wa mohuta o we ba o ahlola ka mokgwa mang.

151 Ditaba tsa tsena, bjalo mosadi a bolêla ka ôna mokgwa o la a tswago a bolêla ka ôna. Manaso le yêna a no bolêla go gana. Phasuku Mohlabe a êna a bolêla gore naa, o gana ka goreng wêna monna wa ga Manaso are nna kere a ke motsebe, bjalo ge o sa motsebe, lehono le rena re a tsebe gore mosadi o imisitse ke mang, bjalo mosadi ore ke imisitse ke wena, mohlomong wêna o na lehlaloganyo, ya gore mosadi o imisitse ke mokete, o ka re botsa. Monna are a ke tsebe, bjalo mosadi le wena ke mang yo we a swanetsego go tseba a sita go araba, lekgotla la re monna re na re gobona phôsô ka baka la gore mosadi ore ke wena o dirilego taba e, ke a kgolwa gore wena o swanetse go dumela ge mosadi wa gago a ka go botsa gore mpa e ke imisitse ke mokete. Monna a ka a araba potsô. Bjalonlekgotla la re, re go bôna molato, monna a gana goya thopeng, ke moka ba botsa kgosi gore yo re môna phôsô monna yo wa ga Manaso, bjalo o gana go ya thopeng. Kgosi yare sepelangllo motlema ke moka ba motlema, lekgotla la palakana, ba ya ka gae lapeng la mosate, ebe gona le bjälwa tsatsi le we. A ba fa bjälwa ba nwa, erile ka moriti, monna a kgowa mokgosi a le kgorong, are, tlang ke le botse, yo mongwe wa lekgotla a ya, are ore keng, monna are thôlô ya pholo e fetsa meboto le mebotwana, ka gorialo mo we kere thôlô ya phôlô e hwa ka miriti. Monna a boetsa mantsu go banna ba lekgotla ke moka ba botsa kgosi, kgosi yare wa kwala, bjalo sepela o motse gore ge monna a ehwa o tomola dirite, motlemiwa are ke na le dipudi ko wa gae, ba motlemolla, a ya mola ba nwago bjälwa kgosi ya mokgêla bjälwa ka mokgwa o a ka kgonago go fihlela monna are ke lebugile ba bea sego ba tsea magane .

152

Ka morago ba kwa monna a fetola magane, bare ka dipelo bjalo bo a motsena. Ee gore ge a yo tsena mo we maganeng o ile are monna ke sekgate ko meng wa tsena/^{ba}modumela, a tsea nabo magane ka mokgwa o a ka kgonago.

Ka morago kgosi ka nosi ya mutsisa gore a monna wa ga Manaso o motsumi, are ke nna yêna morena, are ke kwa ge ore thôlô ya pholo e hwa go letsatsi le dikêla, motho yo mongwe le yo mongwe wa motsumi seema se we a se labale. Monna ge atille o bjalo, bjalo o be a go gana ee gore mosadi wa motseba, monna

are mosadi ke a motseba, bjalo mokgwa wa gagwe a fete monna.

Ke ka baka le we ka goba ke gana ka lona. Kgosi yare gale ge mosadi a ka gosupa gore ke wena o nkimisitsego goja gona le banna ba bangwe ba we o fêlago o bôna ba sepela naê, bjalo mo gare ga banna a supa wena ke gore monna yo a monyakago ke mang, ga ke butsisi Manaso fêla ke butsisa lena banna.

153

Banna ba bolêla gore m tho yo a moratago ke yola a musupilego, ka gobane ke moka yo mongwe le yo mongwe o tla tseba gore mosadi yo ke mokgotse wa mokete. Monna wa ga Manaso molato a godii. se-tlaela le gona a se tshwane ke motho. O swanetse go ntsha kgomo tse pedi le pudi tse pedi Manaso a dumêla a lefa molato wa fêla.

Kgosi ge lekgotla le seka molato, a e be gona lekgotleng, bôna bare go seka melato ke moka ba ya ba bega gore molato re sekile ka mokgwa o, re bone mokete phôsô ka mokgwa o le o, ke moka a bolêla gore sepela lo motsa a ntshe sekete.

Phêthêgo, kahlolô ya polaô, ge motho a hlolwetse go bolaiwa, ba swanetse goromêla Masete le Masumu Magakala go ba botsa molato wa motho yo we, ke moka ba Magakala kgosi e romela masogana, ge ba fihla ke bôna ba bolayago motho yo we. Motho a no bolaiwa fêla o bolaiwa ge a loile.

154

Matuputupu Bjang go kwagala gore lekgotla le kile lare le moahlotse, le mone phôsô, bare go yêna o swanetse go ya masepeng a dimpja, ke gore bonyela mpja are le a mpata mane, lekgotla la mofidisa bare go yêna o rogane, ba molifisa ka pudi tse pedi pele ga gore a lefe molato wa gagwe. Ka morago ke moka a lefa molato o we ba moahlotsego.

ends . S 810.